

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΠΜΣ Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση
και Έρευνα

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας:

**Η σημασία της εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών
στην ΕΕ. Μία πρόκληση για την Ελλάδα που θα συμβάλει στην εξέλιξη
του ελληνικού εργατικού δυναμικού.**

Φοιτήτρια: Αφροδίτη Μανιάτη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Χριστίνα Κοντογουλίδου

Πειραιάς,

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ, 2022

Υπεύθυνη Δήλωση

Η δηλούσα Μανιάτη Αφροδίτη βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον, τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρος μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή, αμέσως, ο τίτλος.

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Αφροδίτη Μανιάτη

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική μου εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άτομα που συνέδραμαν στο τελικό αποτέλεσμα της έρευνάς μου. Ευχαριστώ θερμά την υπεύθυνη καθηγήτρια Χριστίνα Κοντογουλίδου η οποία με τις γνώσεις της με κατεύθυne και με στήριξε με άρτιο τρόπο ώστε να ολοκληρώσω την παρούσα εργασία. Επίσης, θα ήθελα να δώσω θερμές ευχαριστίες στην καθηγήτρια Φωτεινή Ασδεράκη και στον καθηγητή Νικόλαο Ραπτόπουλο που αποτέλεσαν μέλη της επιτροπής και συνέβαλλαν σημαντικά στο να ολοκληρώσω την εργασία. Με το τελείωμα και την παρουσίαση της έρευνάς μου, ολοκληρώνω την φοίτησή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα “Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Έρευνα” του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών και οφείλω να τονίσω ότι αισθάνομαι ευγνώμων που υπήρξα φοιτήτρια στο μεταπτυχιακό αυτό, καθώς έλαβα πολύτιμες γνώσεις οι οποίες θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη μετέπειτα προσωπική και επαγγελματική μου ζωή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας Συντομογραφιών.....	6
Περίληψη.....	7
Abstract.....	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή.

1.1 Η σημασία του ζητήματος.....	9
1.2 Σκοπός της εργασίας και ερευνητικά ερωτήματα.....	11
1.3 Δομή της εργασίας.....	11
1.4 Μεθοδολογία και σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση με έτος ορόσημο το 2015.

2.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Ιστορική Αναδρομή.....	14
2.2 Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 και η πορεία της έως και σήμερα.....	17
2.3 Η ευρωπαϊκή πολιτική του 2015 για την καλύτερη ένταξη των προσφύγων-μεταναστών στο ευρωπαϊκό σύνολο.....	21
2.4 Οι προκλήσεις της μετανάστευσης στον τομέα της αγοράς εργασίας και ανεργίας.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ευρωπαϊκή πολιτική για τη συμμετοχή των προσφύγων-μεταναστών σε χώρους εκπαίδευσης και κατάρτισης.

3.1 Η σημασία των εννοιών της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της επιμόρφωσης.....	27
3.2 Η ευρωπαϊκή πολιτική για την εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών.....	29
3.3 Οι προκλήσεις για ένα αποτελεσματικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης των νεοεισερχόμενων στην ΕΕ.....	34

3.4 Θετικές πρακτικές Ε&Κ κρατών-μελών.....	37
3.4α Η πρακτική της Γερμανίας.....	37
3.4β Η πρακτική της Σουηδίας.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η περίπτωση της Ελλάδας. Η εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών και η συμβολή τους στην εξέλιξη του ελληνικού εργατικού δυναμικού.

4.1 Το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Σημείο αναφοράς το 2015.....	44
4.2 Η ελληνική πολιτική για την εκπαίδευση των προσφύγων-μεταναστών μαθητών.....	48
4.3 Η ελληνική πολιτική για την εκπαίδευση και κατάρτιση των ενήλικων προσφύγων-μεταναστών.....	51
4.4 Γιατί είναι σημαντική η είσοδος εκπαιδευμένων και καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εργατικό δυναμικό;.....	56
Συμπεράσματα της εργασίας.....	57
Προτάσεις για περισσότερη μελέτη.....	59
Βιβλιογραφικές-διαδικτυακές αναφορές.....	61

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ-ΕΙΚΟΝΩΝ.

Εικόνα 2.1.....	17
Γράφημα 2.2.....	20
Γράφημα 3.1.....	33
Γράφημα 4.1.....	45
Εικόνα 4.2.....	47

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΔΥΕΠ.....	Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων
Ε&Κ.....	Εκπαίδευση και Κατάρτιση
ΕΣΣΔ.....	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΕ.....	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ.....	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΟΚ.....	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΗΕ.....	Ηνωμένα Έθνη
ΚΔΒΜ.....	Κέντρα Δια Βίου Μάθησης
ΜΚΟ.....	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΣΔΕ.....	Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας
ΣΕΠ.....	Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων
ΥΠΠΕΘ.....	Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων
CEDEFOP.....	European Centre for the Development of Vocational Training
E&T.....	Education and Training
UNICEF.....	United Nations International Children's Emergency Fund

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι μετακινήσεις των ατόμων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα γεγονός που υφίσταται διαρκώς από την αρχή της δημιουργίας της με αποκορύφωμα το έτος 2015. Η ΕΕ τόσο από το 2015 όσο και τα προηγούμενα χρόνια συνειδητοποίησε το δύσκολο εγχείρημα διαχείρισης των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών αναφορικά με την ενσωμάτωση των νεοαφιχθέντων στο κοινωνικό σύνολο του εκάστοτε κράτους-μέλους. Γι' αυτό, άρχισε να προσδίδει προτεραιότητα σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης τους (Ε&Κ) και να διαμορφώνει αντίστοιχες πολιτικές, ιδιαίτερα δυναμικές από το 2015 και μετά. Οι νεοεισερχόμενοι έχοντας πρόσβαση στην Ε&Κ αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες που θα διευκολύνουν την κοινωνική τους ένταξη, την άμβλυνση της επαγγελματικής περιθωριοποίησης και την ενεργή συμμετοχή τους στο ανθρώπινο δυναμικό της χώρας υποδοχής. Εν συνεχεία, με το να συμμετέχουν σε θέσεις εργασίας συνεισφέρουν εφαρμόζοντας σε πρακτικό επίπεδο τα όσα γνωρίζουν στην πρόοδο νευραλγικών τομέων του κράτους διαμονής και συμβάλλουν στον ευρωπαϊκό στόχο, τη δημιουργία μίας ισχυρής ευρωπαϊκής ανάπτυξης και οικονομίας. Η Ελλάδα, ως κράτος-μέλος που δέχεται κατά διαστήματα υπέρογκους αριθμούς προσφύγων και μεταναστών, από το 2015 μεριμνά έντονα για τη μόρφωση του νεοεισερχόμενου πληθυσμού της προκειμένου να εξελίξει το εργατικό δυναμικό της με εκπαιδευμένους και καταρτισμένους πρόσφυγες-μετανάστες. Αυτό θα οδηγήσει στην ανάπτυξη του ελληνικού κράτους αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού αποτελούμενη από ένα κράτος-μέλος το οποίο εξελίσσεται και δεν παραμένει στάσιμο, αναπτύσσεται η ίδια.

Λέξεις Κλειδιά: εκπαίδευση, κατάρτιση, πρόσφυγες, μετανάστες, εργασιακή ενσωμάτωση, ανάπτυξη, πρόοδος.

ABSTRACT

The people's transformation to European Union is a fact that has existed continuously from the beginning of its creation with the peak being the year, 2015. The European Union, so from 2015 as from the previous years, realized the difficult venture management of the immigration-refugees flows as far as the absorption of the new arrivals is concerned, at the social community of each member state. Due to this, it has started to give priority in education, in their training (E&T) and to create corresponding policies, especially dynamic from 2015 onwards. The new arrivals having process to E&T, gain knowledge and skills that will facilitate their social incorporation, the business marginalization decrease and the active participation at the field of human resources of each host country. Consequently, by participating in job positions they contribute by applying in a practical level what they know in the progress of the neurological field the country they stay and contribute to the European goal, the creation of a strong European development and economy. Greece, as a member state, that accepts at intervals huge numbers of immigrants and refugees from 2015 takes care for the new arrivals education so as to grow its workforce with trained and well qualified immigrants-refugees. This will lead in the development of the Greek state and the European Union, since by consisting from a member state that evolves and doesn't remain stationary, it develops itself.

Key Words: education, training, refugees, immigrants, work integration, development, progress.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή.

1.1 Η σημασία του ζητήματος

Οι προσφυγικές-μεταναστευτικές κρίσεις ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση από τα πρώτα στάδια της συγκρότησής της με το φαινόμενο αυτό να μην είναι σπάνιο για εκείνη. Η κρίση όμως του 2015 είναι αυτή που την επηρέασε σημαντικά και οδήγησε σε ουσιώδεις αλλαγές την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική δεδομένου ότι αθρόες ροές προσφύγων και μεταναστών άρχισαν να εισέρχονται στα ευρωπαϊκά εδάφη ταχύτατα, χωρίς η Ένωση να έχει προετοιμαστεί για ένα τέτοιο γεγονός. Από το 2015 έως και σήμερα κατά διαστήματα, κύματα προσφύγων και μεταναστών εισέρχονται στον ευρωπαϊκό χώρο και εγκαθίστανται στα κράτη-μέλη. Παράλληλα, η πρόσφατη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει οδηγήσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού της να προσφύγει στο ευρωπαϊκό έδαφος για την προστασία και την ασφάλειά του καθιστώντας σαφές στην ΕΕ ότι θα επηρεάζεται πάντοτε από το φαινόμενο της μετανάστευσης-προσφυγιάς. Αποσκοπώντας, λοιπόν, στην όσο το δυνατόν καλύτερη ένταξη των προσφύγων-μεταναστών η Ευρώπη έχει αναπτύξει διάφορες πολιτικές με μία εξ αυτών να αποτελεί η εκπαίδευση και η κατάρτισή τους (E&K).

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση τόσο των ανηλίκων όσο και των ενηλίκων θεωρούνται ύψιστης σημασίας και είναι απαραίτητο να παρέχονται, καθώς αποτελούν το πρώτο βήμα για να επιτευχθεί η ενσωμάτωση των νεοαφιχθέντων στο κοινωνικό σύνολο κάθε κράτους. Η αλήθεια είναι πως χάρη στην E&K τα άτομα προσαρμόζονται ευκολότερα στο κράτος διαμονής, αφού η εκπαίδευση και η κατάρτισή τους προσδίδει τη δυνατότητα να ενταχθούν στον επαγγελματικό στίβο δίχως προβλήματα μειώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο τον κίνδυνο του επαγγελματικού αποκλεισμού. Με τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης βελτιώνουν τις γνώσεις τους και αποκτούν νέες εξελίσσοντας το γνωστικό τους υπόβαθρο, αυξάνοντας έτσι τις επαγγελματικές ευκαιρίες σταδιοδρομίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλεί τα κράτη-μέλη να αναπτύσσουν αποτελεσματικές πολιτικές εκπαίδευσης και πολιτικές κατάρτισης για τους νεοεισερχόμενους, αφού έτσι θα διαμορφωθούν άτομα με εξιδεικευμένες γνώσεις και δεξιότητες και θα αφομοιωθούν ευκολότερα στο εγχώριο εργατικό δυναμικό, εξελίσσοντας τη χώρα-μέλος και εν συνεχεία όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ιστορικά μολονότι η ΕΕ έρχεται αντιμέτωπη εδώ και πολλές δεκαετίες με το φαινόμενο της μετανάστευσης-προσφυγιάς η πολιτική της εκπαίδευσης και κατάρτισης του πληθυσμού που εισέρχεται άρχισε να αναπτύσσεται έντονα στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και η δυναμική της έγινε ορατή από το 2015 και έπειτα, όταν αναγκάστηκε να δεχθεί εκατομμύρια νέο πληθυσμό στο εσωτερικό της. Τα κράτη-μέλη έχουν αναπτύξει και εφαρμόσει πολιτικές Ε&Κ με ιδιαίτερο δυναμισμό από το 2015 και μετά, εξελίσσοντάς τις με το χρόνο προς ένα πιο αποδοτικό αποτέλεσμα. Παρά τα προβλήματα και τις προκλήσεις που πυροδοτούνται από την πολιτική της εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών, καθώς σε θεωρητικό επίπεδο όλα είναι ευκολότερα συγκριτικά με το πρακτικό, κάθε χώρα-μέλος είναι συνειδητοποιημένη για τις προκλήσεις της Ε&Κ και επιχειρεί να τις αντιμετωπίσει και περιορίσει για ένα άρτιο αποτέλεσμα.

Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Ελλάδας η οποία επιχειρεί να αναπτύσσει και να υλοποιεί καλές πρακτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης του ξένου πληθυσμού της. Το ελληνικό κράτος είναι ένα από τα πολλά κράτη που πλήττονται περισσότερο από κάθε νέο φαινόμενο κύματος προσφύγων-μεταναστών προς την ΕΕ με αποτέλεσμα να έχει ανάγκη την αποτελεσματικότερη ένταξη των νεοαφιχθέντων στην ελληνική κοινωνία. Αν και πριν το 2015 η Ε&Κ των προσφύγων και μεταναστών λάμβανε χώρα δίχως μεγάλο δυναμισμό, η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 δεν άφησε περιθώρια χαλάρωσης ως προς το ζήτημα αυτό στην Ελλάδα. Γρήγορα το ελληνικό κράτος συνειδητοποίησε την ανάγκη διαμόρφωσης επιτυχημένων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης προκειμένου οι νεοαφιχθέντες να διαθέτουν όλα εκείνα τα προσόντα που θα τους διευκολύνουν να ενταχθούν στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή της χώρας. Η Ελλάδα διαθέτοντας πρόσφυγες και μετανάστες με επαρκή εκπαιδευτικό υπόβαθρο θα μπορέσει να τους αξιοποιήσει στο εργατικό δυναμικό της πετυχαίνοντας περεταίρω επιστημονική εξέλιξη και οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας θέσει ως στόχο να αποτελέσει μία ισχυρή επιστημονικά, τεχνολογικά και οικονομικά ήπειρο σε παγκόσμιο επίπεδο, κάτι το οποίο αποδεικνύεται και από το στρατηγικό θεματολόγιο (2019-2024) σύμφωνα με το οποίο βασικός στόχος της ΕΕ αποτελεί η διαμόρφωση μίας ισχυρής ευρωπαϊκής οικονομίας, χρειάζεται να αποτελείται από χώρες οι οποίες είναι οικονομικά, τεχνολογικά και καινοτομικά ανεπτυγμένες. Αυτό δύναται να επιτευχθεί μόνο όταν το εργατικό

δυναμικό κάθε χώρας απαρτίζεται από εκπαιδευμένους και καταρτισμένους εργαζομένους. Επομένως, κάθε πρόσφυγας και μετανάστης που διαμένει σε ένα κράτος-μέλος χρειάζεται να εκπαιδευτεί προκειμένου να αποκτήσει ή ενισχύσει τις γνώσεις του και ακολούθως να συνεισφέρει στην επιπλέον ανάπτυξη της χώρας διαμονής του και γενικότερα στην ανάπτυξη όλου του ευρωπαϊκού συνόλου.

1.2 Σκοπός της εργασίας και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνει το ερευνητικό ενδιαφέρον της πρωτίστως στο να παρουσιάσει και περιγράψει διαχρονικά την εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων και των προκλήσεων, για τους πρόσφυγες-μετανάστες που εισέρχονται στο ευρωπαϊκό έδαφος και εγκαθίστανται στα κράτη-μέλη. Δευτερευόντως ιδιαίτερη αναφορά υφίστανται στην Ελλάδα, καθώς πρόκειται για τη χώρα-μέλος που έχει πληγεί περισσότερο από τις προσφυγικές-μεταναστευτικές κρίσεις ιδίως του 2015, προκειμένου να παρουσιαστούν και αναλυθούν οι πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων και μεταναστών που έχει διαμορφώσει και αναπτύξει η ίδια. Συγκεκριμένα, μέσα από την ανάλυση της παρούσας μελέτης θα επιχειρηθεί να δοθούν απαντήσεις στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Πρώτον, γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδίως από το 2015 και έπειτα, προσδίδει έμφαση στην εκπαίδευση και κατάρτιση του προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού;
- Δεύτερον, γιατί το ελληνικό κράτος προσδίδει έμφαση στην εκπαίδευση και κατάρτιση του προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού και γιατί είναι σημαντική η είσοδος εκπαιδευμένων και καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εργατικό δυναμικό;

1.3 Δομή της εργασίας

Η δομή της εργασίας συμπεριλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από τη σημασία του ζητήματος της εργασίας, τα ερευνητικά ερωτήματα, τη δομή της εργασίας, τη μεθοδολογία και τη βιβλιογραφική επισκόπηση που ακολούθησε η εργασία. Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μία ιστορική αναδρομή των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση από τα πρώτα στάδια της διαμόρφωσής της έως και σήμερα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσοχή αποδίδεται στην προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 και στην

ευρωπαϊκή πολιτική για την καλύτερη ένταξη των νεοεισερχόμενων στο ευρωπαϊκό σύνολο. Επίσης, αναφέρονται οι προκλήσεις που πυροδοτούνται από το φαινόμενο της μετανάστευσης στην ΕΕ στον τομέα της αγοράς εργασίας και της ανεργίας. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστεί η σημασία των εννοιών της εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης και μελετάται διαχρονικά η πολιτική της ΕΕ για την εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων και μεταναστών. Ακόμη στο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνονται οι προκλήσεις που προκύπτουν και θετικές πρακτικές Ε&Κ από κράτη-μέλη (Γερμανία, Σουηδία). Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύεται το ελληνικό κράτος ως μελέτη περίπτωσης αναφορικά με την ελληνική πολιτική που έχει αναπτυχθεί για την εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων και μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα. Εν κατακλείδι, ολοκληρώνοντας τα τέσσερα κεφάλαια ακολουθεί το συμπέρασμα στο οποίο επιδιώκεται να απαντηθούν τα δύο ερευνητικά ερωτήματα της διπλωματικής εργασίας.

1.4 Μεθοδολογία και σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση

Η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας ακολουθεί την ποιοτική μέθοδο, αφού πραγματοποιείται η διερεύνηση, η μελέτη, η περιγραφή και η ερμηνεία θεμάτων που εντοπίζονται στην εγχώρια και κυρίως στη διεθνή βιβλιογραφία. Στην έρευνα χρησιμοποιούνται βιβλία τα οποία εστιάζουν σε ζητήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων και μεταναστών και στη σημασία παροχής αυτών. Επίσης, συναντώνται ερευνητικά κείμενα και άρθρα που μελετούν και αναλύουν τη σημασία της εκπαίδευσης και κατάρτισης και στο πώς αυτές δύναται να εφαρμοστούν στην πράξη καλύτερα, αντιμετωπίζοντας κάθε δυσκολία που μπορεί να προκύψει.

Ενδεικτικά, στο δεύτερο κεφάλαιο χρησιμοποιείται κυρίως διεθνή βιβλιογραφία και ερευνητικά κείμενα μέσω των οποίων παρουσιάζεται η ιστορική αναδρομή της μετανάστευσης στο ευρωπαϊκό έδαφος. Στο τρίτο κεφάλαιο, το οποίο φιλοδοξεί να αναδείξει την ευρωπαϊκή πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών, έχουν αντληθεί στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και από οργανισμούς όπως ο ΟΟΣΑ και το CEDEFOP. Επίσης, συμπεριλαμβάνεται βιβλιογραφία και αναλύσεις που εστιάζουν στα οφέλη της Ε&Κ των νεοαφιχθέντων και στον τρόπο που δύναται να υλοποιηθούν αποτελεσματικότερα. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, που μελετάται η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική των προσφύγων-μεταναστών, αντλήθηκαν πληροφορίες από επίσημα έγγραφα του

Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και της Επιστημονικής Επιτροπής για τη στήριξη των παιδιών και προσφύγων. Επιπρόσθετα, μελετήθηκαν βιβλία και έρευνες κυρίως Ελλήνων συγγραφέων αναφορικά με τις ελληνικές πρακτικές στην Ε&Κ τόσο του ανήλικου όσο και του ενήλικου νεοεισερχόμενου πληθυσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση με έτος ορόσημο το 2015.

2.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Ιστορική αναδρομή

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί ένα ζήτημα με το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έρχεται αντιμέτωπη από την αρχή της συγκρότησής της. Δέχεται τόσο πρόσφυγες όσο και μετανάστες. Πρόσφυγας είναι εκείνος ο οποίος αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα του για την ασφάλεια της ζωής και της υγείας του, εξαιτίας των πολεμικών συρράξεων ή διώξεων που λαμβάνουν χώρα στην πατρίδα του. Μετανάστης είναι εκείνος ο οποίος εγκαταλείπει την πατρίδα του για να αποκτήσει μία καλύτερη οικονομική και κοινωνική ζωή. Συνήθως εγκαθίσταται σε μία άλλη χώρα εξαιτίας της πενιχρής οικονομικής καθημερινότητας που υφίσταται στο κράτος του, για λόγους επαγγελματικούς, εκπαιδευτικούς και για επανένωση με οικογενειακά του πρόσωπα. Επίσης, αντίθετα με τον πρόσφυγα έχει τη δυνατότητα να επιστρέψει όποτε επιθυμεί στην πατρίδα του χωρίς να φοβάται (Edwards, 2016).

Η ΕΕ ιδρύθηκε με σκοπό την ενοποίηση των ευρωπαϊκών κρατών με πρωταρχικό μέλημα τη δημιουργία ενός συνασπισμού χωρών που θα συνυπάρχουν μεταξύ τους και θα συντονίζονται για την προάσπιση της ειρήνης στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής ηπείρου, την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και την ενίσχυση της οικονομικής ισχύος των κρατών-μελών. Αυτό αποτέλεσε και αποτελεί τον κύριο λόγο για τον οποίον πολλοί επιθυμούν και επιδιώκουν να μεταναστεύσουν στον ευρωπαϊκό χώρο για μία καλύτερη ζωή από εκείνη που τους παρεχόταν στην πατρίδα τους που πιθανότατα να χαρακτηρίζεται από πενιχρή καθημερινότητα, φόβο, απαισιοδοξία και έλλειψη δημοκρατίας και κράτους δικαίου.

Ήδη από το 1957 η τότε ΕΟΚ που αποτελούσαν μόνο από έξι κράτη-μέλη (Γαλλία, Ιταλία, Δυτική Γερμανία και Κάτω Χώρες) έχοντας ως σκοπό το συντονισμό και την ενίσχυση σε οικονομικό επίπεδο των μελών της αποτελούσε θέλγητρο για πολλούς ανθρώπους. Θεωρούσαν ότι με την εγκατάστασή τους σε ένα από αυτά τα κράτη-μέλη θα τους παρέχονταν περισσότερες ευκαιρίες για μία καλύτερη οικονομικά και κοινωνικά διαβίωση. Καθώς μάλιστα η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αναπτυσσόταν ραγδαία με την ένταξη όλο και περισσότερων μελών, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές άρχισαν να γίνονται όλο και πιο έντονες, με τα κράτη-μέλη να καθυστερούν σημαντικά στην ανάπτυξη πολιτικής διαχείρισης του

μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος. Το χρονικό διάστημα εκείνο από το 1957 και έπειτα πολίτες που ανήκαν σε πρώην σοσιαλιστικά κράτη προσπαθούσαν να ενταχθούν στην ΕΟΚ, αφού το δημοκρατικό ιδεώδες που πρέσβευε το ευρωπαϊκό όνειρο συνεπαγόταν με μία καλύτερη καθημερινότητα. Ακριβώς το ίδιο συνέβαινε και με τους πολίτες που διέμεναν σε διάφορες πρώην ευρωπαϊκές αποικίες οι οποίοι προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να εγκατασταθούν μόνιμα στην ΕΟΚ (Σαμπατάκου, 2010: 214-215). Η βασική αιτία μετακίνησης αυτών των δύο κοινωνικών ομάδων, όπως αναμένεται ήταν η δυσμενής οικονομική ανάπτυξη της χώρας τους, αλλά και η απουσία δημοκρατικών πολιτευμάτων και κατ' επέκταση φόβος και απειλή για τη ζωή τους σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με αυτά που πρέσβευε η αυθεντία της χώρας.

Η δεκαετία του 1960 αποτέλεσε δεκαετία ορόσημο για τη μετανάστευση εργατικού δυναμικού στην ΕΟΚ. Οι ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με σκοπό να αποτελέσει σημαντικό παίκτη στη διεθνή πολιτική σκηνή, οδήγησαν στην ανάγκη εύρεσης εργατικού δυναμικού για τη δραστηριοποίησή του σε θέσεις εργασίας που αποτελούσαν αφετηρία για την εξέλιξη και την πρόοδο της Κοινότητας. Όπως είναι εύλογο, οι πολίτες της ΕΟΚ σπάνια επιθυμούσαν να εργαστούν σε επαγγελματικές θέσεις χαμηλού κύρους όσο και εάν αυτές ήταν απαραίτητες για την ανάπτυξη με αποτέλεσμα το ανθρώπινο δυναμικό να αναζητείται από τρίτες χώρες. Η Αφρική κυριάρχησε με τους Μαροκινούς, Τυνησίους, Αιγύπτιους και Αλγερινούς πολίτες να αποτελούν σημαντικό μέρος του εργατικού προσωπικού στα κράτη-μέλη. Η εν λόγω μετακίνηση των πληθυσμών αυτών στην ΕΟΚ αρχικά είχε προσωρινό χαρακτήρα με σκοπό να σταδιοδρομήσουν σε θέσεις εργασίας που ήταν απαραίτητες για την άνοδο των κρατών-μελών και τις οποίες υπονόμευαν οι ευρωπαϊκοί πολίτες. Ωστόσο, η «προσωρινή» αυτή εγκατάσταση έγινε μόνιμη, δεδομένου ότι οι οικογένειες αυτών των ανθρώπων σταδιακά άρχισαν να τους ακολουθούν και να εγκαθίστανται μόνιμα (De Hass, 2014: 29). Σιγά σιγά, λοιπόν, η εργατική μετανάστευση αναδυόταν πολύ γρήγορα με όλο και περισσότερα άτομα διαφόρων χωρών να επιθυμούν να εισέρθουν στον ευρωπαϊκό χώρο.

Όσο οι δεκαετίες περνούσαν και η ΕΟΚ «μεγάλωνε» ακόμη περισσότερο προσθέτοντας και άλλα μέλη, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές προς αυτήν αυξάνονταν. Μολονότι μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η βασική αιτία της μετανάστευσης ήταν το οικονομικό, η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και από κρίσεις πολέμων και συγκρούσεων. Η

κατάρρευση της ΕΣΣΔ οδήγησε πολλούς πολίτες των πρώην κομμουνιστικών κρατών να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη.

Επιπλέον, η ζοφερή περίοδος της κρίσης στα Βαλκάνια που ξεκίνησε στις αρχές του 1990 θεωρήθηκε από πολλούς τότε ότι θα εξελιχθεί σε μία γιγάντια προσφυγική-μεταναστευτική κρίση, χειρότερη και από εκείνη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και αυτό συνέβη και στην πραγματικότητα. Από τότε που ξεκίνησε η κρίση και η διάλυση στη Γιουγκοσλαβία σχεδόν 2,5 εκατομμύρια πληθυσμός εγκατέλειψε την πατρίδα του με προορισμό την Ευρωπαϊκή Ένωση (Kamm, 1992) και οι μετακινήσεις των συγκεκριμένων πληθυσμών συνεχίστηκαν έντονα και μέχρι το τέλος της κρίσης. Συγχρόνως, στα τέλη της δεκαετίας του 1990 έλαβε χώρα και η κρίση του Κοσσυφοπεδίου με αποτέλεσμα ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων από το Κόσσοβο να αναζητήσει την προστασία, την ασφάλεια και την καλύτερη διαβίωση στην ΕΕ.

Οι κρίσεις πολέμου σε παγκόσμιο επίπεδο συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 2000 αναγκάζοντας τους ανθρώπους να εγκαταλείπουν τη χώρα τους για να εξασφαλίσουν την προστασία τους και οι οποίοι επιδίωκαν την ένταξή τους στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Παράλληλα, ξέσπασε και η μεγάλη χρηματοοικονομική κρίση το 2008 οδηγώντας πολλούς ανθρώπους τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε διεθνές να εγκαταλείψουν τη στέγη τους λόγω της ανεργίας και να αναζητήσουν ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον σε κράτη τα οποία δεν επηρεάστηκαν σφοδρά από την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Τα περισσότερα κράτη που κατάφεραν να βγουν αλώβητα από την κρίση ήταν οι μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης με αποτέλεσμα να δέχονται κύματα μεταναστευτικών πληθυσμών στο εσωτερικό τους κυρίως από χώρες εκτός των ευρωπαϊκών συνόρων. Στη συνέχεια και αφότου άρχισε να εξασθενεί η οικονομική κρίση, εκδηλώθηκε η μεγάλη προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 που αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, σήμερα εν έτη 2022 η ΕΕ έχει έρθει αντιμέτωπη με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία με αποτέλεσμα εκατομμύρια ουκρανοί να αναζητούν την ασφάλεια και την προστασία στα ευρωπαϊκά κράτη.

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί «πόλο έλξης» για πολλούς ανθρώπους τρίτων χωρών σε περιόδους κρίσης είτε οικονομικής είτε πολεμικής. Για αυτό η ομαλή ενσωμάτωσή τους στο ευρωπαϊκό σύνολο αποτελεί πρόκληση για την ΕΕ.

2.2 Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 και η πορεία της έως και σήμερα

Το μεταναστευτικό ζήτημα όπως προαναφέρθηκε αποτελεί μελανό σημείο στην ιστορία και την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεδομένου ότι η ΕΕ έρχεται αντιμέτωπη με προσφυγικά και μεταναστευτικά κύματα κατά καιρούς. Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 όμως είναι εκείνη η οποία έπληξε την Ευρώπη σε τέτοιο βαθμό που όμοια της δεν έχει ξανά συμβεί. Το 2015 ανεξέλεγκτες ροές ατόμων επιδίωξαν την είσοδο στα ευρωπαϊκά σύνορα αιφνιδιάζοντας τις ευρωπαϊκές δυνάμεις που δεν ήταν προετοιμασμένες για ένα τέτοιο γεγονός.

Οι συγκρούσεις στη Συρία, ο φόβος που επικρατούσε στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και το Ιράκ, η πενιχρή οικονομική καθημερινότητα στην Αλβανία και το Κόσσοβο, καθώς και οι συγκρούσεις και συρράξεις σε αφρικανικά κράτη ώθησαν τους πολίτες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να προσπαθήσουν παράνομα να εισέλθουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (BBC, 2016). Άρχισαν να κατευθύνονται προς τα νότια και ανατολικά παράλια της ΕΕ για να καταφέρουν να πετύχουν την είσοδο στο ευρωπαϊκό έδαφος ζητώντας άσυλο. Στην εικόνα 2.1 απεικονίζεται αναλυτικά η είσοδος των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών στα σύνορα των κρατών-μελών την περίοδο 2015-2016.

Εικόνα 2.1

Πηγή: Shutterstock. Ανακτήθηκε από: <https://www.shutterstock.com/el/image-vector/migration-crisis-europe-waves-going-through-376216363>

Η πρόσβαση από την Τουρκία αποτέλεσε εύκολη επιλογή, αφού συνορεύει με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, όπως εύκολη λύση αποτέλεσαν και οι βόρειες μεσογειακές αφρικανικές ακτές οι οποίες βρίσκονται πολύ κοντά με τα νότια ευρωπαϊκά κράτη. Το ελληνικό κράτος είναι εκείνο το οποίο πείστηκε περισσότερο εξαιτίας της ευρωπαϊκής γεωγραφικής του θέσης, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των μετακινούμενων πληθυσμών εγκαταστάθηκε εκεί. Για αυτό χρειαζόταν την αρωγή των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ροών και την ισότιμη κατανομή τους στις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης (Βενιζέλος, 2017: 254). Η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία ταλανίστηκαν και εκείνες έντονα από τα κύματα αυτά των προσφύγων και μεταναστών όχι όμως στο βαθμό που επηρεάστηκε και «λύγισε» η Ελλάδα.

Όσοι εισήλθαν στα κράτη-μέλη της Μεσογείου προσπάθησαν με κάθε τρόπο να μετακινηθούν στην υπόλοιπη Ευρώπη. Σκοπός τους ήταν να εγκατασταθούν στα κράτη που μπορούν να τους παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες για την επαγγελματική σταδιοδρομία και την ενίσχυση του οικονομικού και κοινωνικού τους κύρους. Η Γερμανία, η Γαλλία, οι πλούσιες χώρες της κεντρικής Ευρώπης και η Σκανδιναβία ήταν το όνειρο κάθε πρόσφυγα ή μετανάστη. Έτσι, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές άρχισαν να εξαπλώνονται σε όλη την Ένωση. Αν και οι Νότιες χώρες και ιδίως η Ελλάδα επλήγησαν περισσότερο, πολλές ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν παρέμειναν αλώβητες αλλά επηρεάστηκαν και εκείνες από τους νέους πληθυσμούς που εισέρχονταν στο εσωτερικό τους.

Οι κατά καιρούς προσφυγικές-μεταναστευτικές κρίσεις εκφράζουν έντονα ότι τα κράτη-μέλη που έχουν πληγεί περισσότερο από τις περιόδους που έχουν έρθει αντιμέτωπα με διάφορα προσφυγικά-μεταναστευτικά κύματα θα πρέπει να αποδεχθούν πως το φαινόμενο θα εξακολουθεί να υφίσταται χωρίς σταματημό. Αυτό, διότι όσο θα ξεσπούν κρίσεις σε διεθνές επίπεδο τόσο ο κόσμος θα αναγκάζεται να διαφεύγει σε άλλα κράτη για να προστατευτεί και σχεδόν σπάνια θα επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα του. Επίσης, οι προσφυγικές-μεταναστευτικές κρίσεις παρουσιάζουν ότι τα κράτη-μέλη τα οποία ασυνήθιστα έρχονται αντιμέτωπα με ροές ανθρώπων που προσπαθούν να ενταχθούν στο εσωτερικό τους, θα πρέπει σταδιακά να συμβιβαστούν με το γεγονός αυτό (Bale, 2011: 532). Αυτό ακριβώς συνέβη το 2015, όταν ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων άρχισε να εισέρχεται στο ευρωπαϊκό έδαφος με τα νοτιοανατολικά σύνορα της Ευρώπης να βρίσκονται σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης

και να μη μπορούν να διαχειριστούν το φαινόμενο αυτό. Έτσι, λοιπόν, όλα τα κράτη-μέλη ακόμη και αυτά της Βόρειας Ευρώπης κλήθηκαν να δεχθούν υπηκόους τρίτων χωρών όσο και να μην το επιθυμούσαν. Το έτος 2015 αποτέλεσε ορόσημο για την Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία αιφνιδίως δέχθηκε μία τεράστια πρόκληση για την οποία δεν είχε προετοιμαστεί. Σιγά σιγά όμως κατάφερε να βρει τα «πατήματά» της, καθώς δεν είχε και άλλη επιλογή.

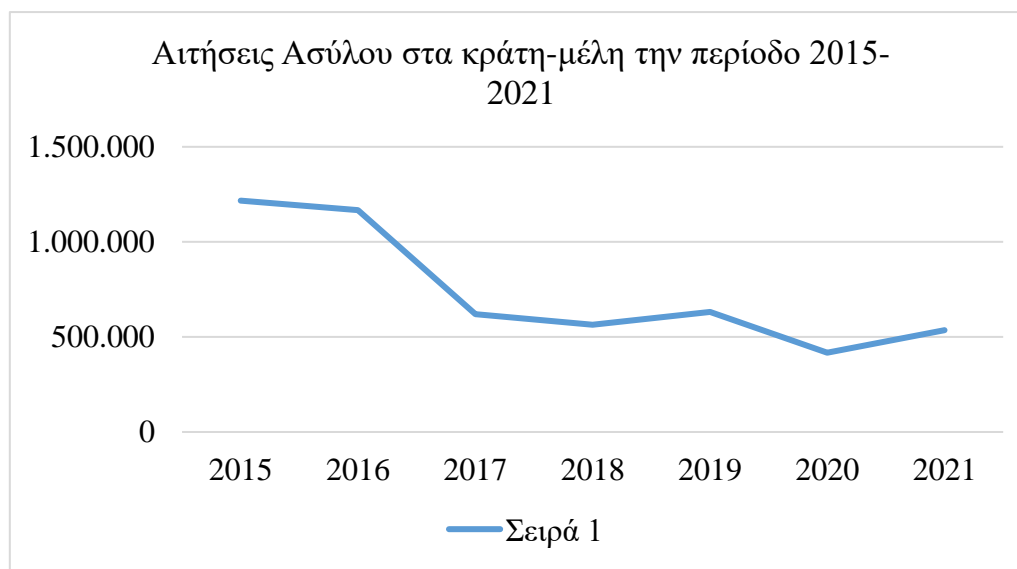
Από το 2015 και έπειτα, έντονα ακόμη και στις μέρες μας, τα προσφυγικά-μεταναστευτικά κύματα που εισέρχονται είναι πολλά, κάποιες χρονικές περιόδους μικρότερα κάποιες μεγαλύτερα. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα κυρίως η Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο προσπάθησαν και συνεχίζουν να προσπαθούν να κινητοποιούνται ταχύτατα για την καλύτερη δυνατή ένταξη των ανθρώπων αυτών στο ευρωπαϊκό έδαφος με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη και την κοινωνική ευημερία.

Οι προσπάθειες μετακίνησης των πληθυσμών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2015 έως και σήμερα είναι πάρα πολλές και δίχως σταματημό. Η επταετία 2015-2022 δύναται να χαρακτηριστεί ως μία περίοδος έντονης μετακίνησης πληθυσμών στον ευρωπαϊκό χώρο. Το γεγονός ότι το 2015 εκατομμύρια πληθυσμός άρχισε να εγκαθίστανται στα κράτη-μέλη και να υποβάλλουν αιτήσεις ασύλου παρακίνησε και συνεχίζει να παρακινεί πολλά ακόμη άτομα ότι και εκείνα μπορούν να το πραγματοποιήσουν και έτσι να προστατευτούν ή να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Αψηφώντας τον κίνδυνο μετακίνησης ακόμη και την ασφάλεια της ζωής τους επιχειρούν να διασχίσουν τα ευρωπαϊκά σύνορα και να καταφέρουν να γίνουν ευρωπαίοι πολίτες με όλα τα δικαιώματα που συνεπάγεται αυτό.

Πολλοί ήταν εκείνοι που θεώρησαν ότι η μεγάλη προσφυγική και μεταναστευτική κρίση του 2015 θα ήταν απλώς μία «μπόρα» η οποία σε ένα το πολύ δύο χρόνια θα εξασθενούσε. Ωστόσο, ακόμη και τώρα το 2022 οι πληθυσμοί που επιχειρούν να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πολλοί και για διαφορετικούς λόγους ο κάθε ένας, κυρίως για ένα καλύτερο μέλλον. Στο γράφημα 2.2 παρουσιάζονται τα ποσοστά αιτήσεων ασύλου προς τα κράτη-μέλη από το 2015 μέχρι το 2021 και γίνεται σαφές ότι τα άτομα εκτός ΕΕ που επιθυμούν να εισέλθουν στον ευρωπαϊκό χώρο το επιδιώκουν αυτό και μετά το πέρας της μεγάλης προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης του 2015. Συγκεκριμένα, το 2015 έγιναν 1.216.860 αιτήσεις ασύλου, το 2016 1.166.815, το 2017 620.265, το 2018 564.115, το 2019 631.285, το 2020 417.070 και το 2021 535.040.

Παρόλο που η κορύφωση έλαβε χώρα το 2015 και το 2016, οι αιτήσεις ασύλου συνεχίζουν να υφίστανται σήμερα καθιστώντας το φαινόμενο της μετανάστευσης-προσφυγιάς ένα μελανό σημείο για την ΕΕ που επιχειρεί να πετύχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για την καλύτερη απόδοση της διαχείρισης των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών.

Γράφημα 2.2

Πηγή: Eurostat. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics&oldid=558844

Σημαντική εξέλιξη παράλληλα με την προσφυγική-μεταναστευτική κρίση εντός των ευρωπαϊκών συνόρων από το 2020 και έπειτα αποτελεί και η υγειονομική κρίση. Η πανδημική κρίση που πυροδοτήθηκε στις αρχές του 2020 σε όλη την υφήλιο προκάλεσε σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις σε όλα τα κράτη. Η κατάπαυση των οικονομικών δραστηριοτήτων οδήγησε σε περιορισμό της οικονομικής ανάπτυξης και σε φαινόμενα ανεργίας ιδίως σε τρίτες χώρες. Στις μέρες μας αυτό το φαινόμενο και ενώ η πανδημία έχει τεθεί υπό έλεγχο πυροδότησε έναν επιπλέον λόγο μετανάστευσης των ατόμων τρίτων χωρών στην ΕΕ και αύξηση των αιτήσεων ασύλου. Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά τη διάρκεια των περιορισμών και το κλείσιμο των ευρωπαϊκών συνόρων για την αναχαίτιση της πανδημίας, η ΕΕ με ειδική νομοθεσία επέτρεπε στα άτομα που χρειάζονται προστασία και ασφάλεια να εισέρχονται στα ευρωπαϊκά σύνορα και να γίνονται αποδεκτά από τα κράτη-μέλη με αποτέλεσμα το φαινόμενο της μετανάστευσης να εξακολουθεί να υφίσταται ακόμη και στην περίοδο της πανδημίας (EASO, 2021). Ενδεικτικά, την Άνοιξη και στις αρχές του καλοκαιριού του 2021 οι

προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές προς τη Νότια Ευρώπη και τα Βαλκάνια αυξήθηκαν σημαντικά. Σχεδόν 34.000 πολίτες τρίτων χωρών εισήλθαν στα παρακάτω κράτη: την Ιταλία, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και άλλες βαλκανικές χώρες παρά τους περιορισμούς των κρατών-μελών για τη μη εξάπλωση της πανδημίας (UNICEF, 2021).

Ακόμη, λόγω των απρόσμενων πολιτικών εξελίξεων ανάμεσα στις σχέσεις ΕΕ και Λευκορωσίας εξαιτίας της νοθείας στις προεδρικές εκλογές της δεύτερης το 2020, οι σχέσεις της Ένωσης και της εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης χώρα βρίσκεται σε έντονη αντιπαράθεση. Τον Ιούνιο του 2021 κύματα υπηκόων εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης άρχισαν να εισέρχονται στην Πολωνία και τις Βαλτικές χώρες από την Λευκορωσία. Η Λευκορωσία πραγματοποιούσε πτήσεις που διευκόλυνε την πρόσβαση Σύριων, Αφγανών και Ιρακινών στα εδάφη της ΕΕ εντείνοντας ακόμη περισσότερο το πρόβλημα στα κράτη-μέλη (European Council, 2022). Παράλληλα, οι κρίσεις σε διεθνές επίπεδο δε σταματούν ποτέ. Χαρακτηριστικά, η αέναη κρίση στην Υεμένη από το 2015 και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022 οδηγεί τους πολίτες να αναζητήσουν την ασφάλεια και την προστασία τους στα ευρωπαϊκά εδάφη. Ιδιαίτερα η εισβολή των Ρώσων στην Ουκρανία, έχει αναγκάσει τον πληθυσμό της ανατολικής χώρας να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να εισέλθει σε διάφορα κράτη-μέλη για τη διαφύλαξη της ζωής του. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι πάντοτε θα ελλοχεύει ο κίνδυνος νέας προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού οι εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον είναι απρόβλεπτες. Έτσι, η ΕΕ πρέπει να βρίσκεται πάντα σε ετοιμότητα με το φαινόμενο της μετανάστευσης-προσφυγιάς να αποτελεί πρόκληση για αυτήν.

2.3 Η ευρωπαϊκή πολιτική του 2015 για την καλύτερη ένταξη των προσφύγων-μεταναστών στο ευρωπαϊκό σύνολο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί άριστα τα αθρόα προσφυγικά και μεταναστευτικά ρεύματα που εισέρχονται στο έδαφός της. Αν και όπως αναφέρθηκε κατά καιρούς ταλανίζεται από ροές ατόμων εκτός ΕΕ, η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση που ξεκίνησε το 2015 είναι τόσο έντονη που όμοια της η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ξανά αντιμετωπίσει. Αυτό δημιούργησε μία νέα εποχή για την Ένωση η οποία άρχισε να αναπτύσσει πολιτικές, προκειμένου η πρόκληση της μετανάστευσης-προσφυγιάς να επιφέρει όσο το δυνατόν θετικότερη έκβαση.

Πολύ γρήγορα η ΕΕ συνειδητοποίησε τον κίνδυνο της μη ένταξης και ενσωμάτωσης των ξένων πληθυσμών στα κράτη-μέλη, καθώς αυτό θα οδηγούσε σε εξαθλίωση των ξένων πληθυσμών και σε επιβάρυνση του ίδιου του κράτους. Αυτό οδήγησε στο να καλέσει όλα τα κράτη-μέλη που δέχονται κύματα προσφύγων και μεταναστών, να προσπαθήσουν να μην αποκλείσουν τα άτομα αυτά από το κοινωνικό σύνολο. Αντιθέτως, να επιδιώξουν την πρόσβασή τους σε όλες τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, όπως είναι η εκπαίδευση, η εργασία και η απασχόληση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τόνισε ότι οι ανάγκες κάθε πρόσφυγα και μετανάστη είναι διαφορετικές και ανάλογα με την ηλικία. Σε άτομα κάτω των 18 ετών απαιτείται τα κράτη-μέλη να επιτύχουν την πρόσβασή τους στο σχολικό περιβάλλον. Σε άτομα άνω των 18 ετών απαιτείται η ένταξή τους στον επαγγελματικό στίβο και η εκπαίδευση και κατάρτισή τους μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης που θα διευκολύνουν την είσοδο στον εργασιακό χώρο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016). Η ΕΕ από τον προϋπολογισμό της συνδράμει τα κράτη οικονομικά, έτσι ώστε να επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη των ατόμων σε κάθε κράτος-μέλος στον τομέα της εκπαίδευσης και της εργασίας.

Επιπλέον, για να επιτευχθεί η νόμιμη, ομαλή και αρμονική ένταξη των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών στην ΕΕ είναι πολύ σημαντικές οι παρακάτω πέντε κατηγοριοποιήσεις των ατόμων που εισέρχονται στο ευρωπαϊκό έδαφος: (European Council, 2022).

- Η πρώτη κατηγορία είναι τα άτομα που κατέχουν ειδίκευση και γνώσεις υψηλού επιπέδου. Στα άτομα αυτά παραχωρείται άδεια εργασίας (μπλε κάρτα), θα αναφερθεί αναλυτικώς στο 1.4, με σκοπό να έχουν τη δυνατότητα να σταδιοδρομήσουν επαγγελματικά σε θέσεις εργασίας προσφέροντας σε αυτές τις γνώσεις τους συνδράμοντας παράλληλα στην εξέλιξη της ίδια της χώρας. Μάλιστα, σε περίπτωση ανάγκης επιπλέον κατάρτισής τους αυτή να παρέχεται από το ίδιο το κράτος.
- Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους φοιτητές και τους ερευνητές. Το 2016, σύμφωνα με το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τα άτομα που φοιτούν στα πανεπιστήμια τρίτων χωρών και εκείνοι που πραγματοποιούν έρευνα έχουν τη δυνατότητα να εγκατασταθούν στην ΕΕ για περαιτέρω εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα και πρακτική. Αξιοσημείωτο είναι ότι το Νοέμβριο του 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αφρική στη σύνοδο κορυφής αποφάσισαν να λάβουν δράση για την προώθηση της ακαδημαϊκής κινητικότητας των σπουδαστών των δύο ηπείρων.

- Η τρίτη κατηγορία είναι οι εποχιακοί εργαζόμενοι. Ήδη από το 2014, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν δώσει έμφαση στους εποχιακούς εργαζομένους. Οι εργάτες αυτοί μπορούν να καλύψουν τις ελλείψεις που ενδεχομένως υπάρχουν σε ένα κράτος-μέλος, όταν το ανθρώπινο δυναμικό του σε κάποιες θέσεις εργασίας είναι ανύπαρκτο.
- Η τέταρτη κατηγορία εστιάζει στην επανένωση των οικογενειών. Δίνεται, δηλαδή, η δυνατότητα σε όποιον διαμένει νόμιμα σε κάποιο κράτος-μέλος να ζητήσει την εγκατάσταση των μελών της οικογένειάς του στο ίδιο κράτος.
- Η πέμπτη κατηγορία αναφέρεται στα άτομα που χρειάζεται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους για την ασφάλεια της ζωής τους. Στα άτομα αυτά θα παρέχεται άσυλο για την ασφαλή μετακίνησή τους σε κάποιο κράτος-μέλος και τη νόμιμη εγκατάστασή τους. Μάλιστα τον Σεπτέμβριο του 2020 διαμορφώθηκε από την Επιτροπή το νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο.

Με τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις η διαμονή και η εγκατάσταση κάθε νεοεισερχόμενου στην ΕΕ γίνεται νόμιμα, αποτελεσματικά και δίχως τη δημιουργία κωλυμάτων στα κράτη-μέλη. Οι δύο πρώτες κατηγορίες είναι πάρα πολύ σημαντικές, καθώς πρόκειται για άτομα με γνώσεις τα οποία θα συμβάλουν στην εξέλιξη της ΕΕ υλοποιώντας πρακτικά όσα γνωρίζουν. Εξίσου σημαντική είναι και η τρίτη κατηγορία, δεδομένου ότι σε διάφορα κράτη-μέλη υφίστανται ελλείψεις σε διάφορες ειδικότητες και με την είσοδο του ξένου πληθυσμού, οι ελλείψεις αυτές θα καλυφθούν πόσο μάλλον όταν καταρτιστούν τα άτομα από τη χώρα διαμονής και αποδώσουν καλύτερα στην εργασία τους. Οι δύο τελευταίες κατηγορίες μπορούν να συμβάλουν και εκείνες στην εξέλιξη και την πρόοδο του εκάστοτε κράτους με βασική προϋπόθεση πως κάθε χώρα-μέλος θα μεριμνήσει για την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση ή στα συστήματα κατάρτισης. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί αναλυτικά η ευρωπαϊκή πολιτική για την Ε&Κ των προσφύγων-μεταναστών, καθώς η ΕΕ από το 2015 και μετά προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση δεδομένου ότι μέσα από την εκπαίδευση και κατάρτιση διαμορφώνονται εξειδικευμένα και καταρτισμένα άτομα τα οποία μπορούν να συμβάλουν πρακτικά στην εξέλιξη και την πρόοδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

2.4 Οι προκλήσεις της μετανάστευσης στον τομέα της αγοράς εργασίας και της ανεργίας

Η πρόκληση της μετανάστευσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μεγάλο βαθμό είναι κοινωνικό-οικονομική. Όλα τα κράτη-μέλη πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι από τη στιγμή που το φαινόμενο της μετανάστευσης υφίσταται συνεχώς επηρεάζοντάς τα, αφού η επιρροή της προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης του 2015 είναι έντονη έως και σήμερα, χρειάζεται να αναπτύξουν μία κοινωνική αλληλεγγύη προς τα άτομα που εισέρχονται στην επικράτειά τους. Είναι απαραίτητο να πετύχουν την ομαλή και αρμονική ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο δίχως περιορισμούς και αποκλεισμούς, διότι μία περιθωριοποίηση μόνο τα ίδια τα κράτη θα επιβαρύνει. Κάθε πρόσφυγας ή μετανάστης έχει δικαιώματα και τα κράτη-μέλη δεν πρέπει να «κλείνουν τα μάτια τους» προς αυτά (Lahusen and Grasso, 2018: 5). Η μεγάλη πρόκληση για την ΕΕ αφορά την ένταξη των ατόμων που εισέρχονται στον επαγγελματικό στίβο προκειμένου να μπορούν να εργαστούν και κατ' επέκταση να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο. Τα κράτη-μέλη χρειάζεται να μεριμνήσουν για το πώς η ένταξη στην αγορά εργασίας θα γίνει ευκολότερα και για αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση τους η οποία οδηγεί στην αγορά εργασίας.

Η Ένωση ήδη έχει κάνει τα πρώτα βήματα για την επίτευξη αυτής της κοινωνικής ένταξης που συνεπάγεται κυρίως την επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων και μεταναστών. Έχει προβεί στην ανάπτυξη μίας πολιτικής η οποία παρέχει τη δυνατότητα άδειας εργασίας ή αλλιώς μπλε κάρτα, με αποτέλεσμα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο και κατάρτιση να εντάσσονται στον ευρωπαϊκό επαγγελματικό χώρο. Το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαθέτει κάποια ειδικευση δύναται να πραγματοποιήσει αίτηση και μέσα από την παροχή αυτής της άδειας τα άτομα να εργαστούν σε πολλούς τομείς. Με αυτόν τον τρόπο αυξάνουν τις πιθανότητές τους να σταδιοδρομήσουν σε θέσεις εργασίας που θα τους παρέχονται όλα τα προνόμια που ονειρεύονταν για ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης και θα διαμένουν μόνιμα στο κράτος-μέλος που τους παρείχε την μπλε κάρτα. Ωφελημένοι σε αυτήν την περίπτωση είναι τόσο οι νεοεισερχόμενοι οι οποίοι έχουν εργασία και αναβαθμίζονται επαγγελματικά, κοινωνικά και οικονομικά στα κράτη-μέλη όσο και η ίδια η χώρα. Κάθε κράτος με αυτόν τον τρόπο αξιοποιεί τους πρόσφυγες και τους μετανάστες στο εργατικό δυναμικό του για την ανάπτυξη και την εξέλιξή του καλύπτοντας ενδεχομένως κάποια κενά δεξιοτήτων που δύναται να υπάρχουν

(Glencross, 2016: 236-237). Η μπλε κάρτα έχει ξεκινήσει από το 2009, ωστόσο το 2016 μεταρρυθμίστηκε για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της καθώς διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην κρίση του 2015 και έπειτα, για την πιο ελεγχόμενη είσοδο στον ευρωπαϊκό χώρο. Τα κράτη-μέλη είναι απαραίτητο να αποδέχονται τις αιτήσεις για άδεια εργασίας και σε περίπτωση που κάποιος υστερεί σε κάποιες απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες, αυτές να αποκτούνται μέσα από την κατάρτιση που θα προσφερθεί από την ίδια τη χώρα. Μέσα από την παροχή θέσεων εργασίας οι πρόσφυγες-μετανάστες εντάσσονται σταδιακά στο κοινωνικό σύνολο του εκάστοτε κράτους και αναπτύσσεται σιγά σιγά μία αρμονική συνύπαρξη μεταξύ γηγενών και ετεροχθόνων.

Επιπρόσθετα, η κοινωνική πρόκληση της ΕΕ περιλαμβάνει και το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και μετανάστες και το οποίο παραγκωνίζει την ομαλή ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Όπως είναι εύλογο, τα ποσοστά ανεργίας των προσφύγων-μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μεγαλύτερα από αυτά των ευρωπαίων πολιτών. Αυτό έχει ως απόρροια να πλήττεται το σύστημα πρόνοιας κάθε χώρας-μέλους. Μολονότι τα άτομα που εντάσσονται στα κράτη-μέλη στην πλειοψηφία είναι άτομα νεαρής ηλικίας τα οποία επιθυμούν να εργαστούν, είτε κατέχουν την απαιτούμενη κατάρτιση είτε όχι, έρχονται αντιμέτωπα με την ανεργία επηρεάζοντας έτσι αρνητικά κάθε χώρα και συγκεκριμένα το σύστημα πρόνοιας (Bale, 2011: 534-535). Τα κράτη-μέλη και κυρίως εκείνα που δέχθηκαν τεράστια κύματα νεοαφιχθέντων από το 2015 και έπειτα επιβαρύνθηκαν σημαντικά με τον υπέρογκο αυτό αριθμό να δυσκολεύεται να σταδιοδρομήσει επαγγελματικά. Για αυτό το λόγο, η ΕΕ άρχισε να προσδίδει προτεραιότητα στην εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς θα οδηγήσουν στη μείωση των ποσοστών ανεργίας δεδομένου ότι η Ε&Κ παρέχει τα εφόδια που χρειάζεται ο επαγγελματικός στίβος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να εκπαιδεύσει τους νεοεισερχόμενους και να τους καταρτίσει μέσα από διάφορους τρόπους όπως θα παρουσιαστεί στο κεφάλαιο 2. Η εκπαίδευση, κατάρτιση και επιμόρφωσή τους είναι απαραίτητη, αφού μέσα από αυτήν ο ξένος πληθυσμός αποκτά γνώσεις και δεξιότητες που δεν κατέχει ή ενισχύει τα ήδη υφιστάμενα προσόντα του καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο δύσκολη τη μη ένταξη του στον επαγγελματικό βίο. Η ΕΕ επιχειρεί μέσα από κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη-μέλη να τα οδηγήσει στην ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης των παιδιών αλλά και των ενηλίκων, έτσι ώστε οι εργοδότες να μπορούν

να προσλαμβάνουν τον ξένο πληθυσμό ο οποίος θα συμβάλει με την εργασία του σημαντικά στην οικονομική εξέλιξη της εκάστοτε χώρας.

Συμπερασματικά, από τη στιγμή που τα προσφυγικά και μεταναστευτικά κύματα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν ένα φαινόμενο το οποίο είναι απίθανο να περιοριστεί, η ΕΕ καλείται να πετύχει την ισορροπημένη ένταξη και ενσωμάτωση των ατόμων αυτών στο κοινωνικό σύνολο. Πρόκειται για την κοινωνική πρόκληση της μετανάστευσης. Ήδη η παροχή της μπλε κάρτας βοηθά τα άτομα εκτός ΕΕ να αποκτούν νόμιμη εγκατάσταση και δικαιώματα στα κράτη-μέλη. Ωστόσο, άτομα που δεν κατέχουν κάποια ειδικευση δε δύναται εύκολα να αποκτήσουν την εν λόγω άδεια εργασίας και εφόσον χιλιάδες άτομα ετησίως εισέρχονται στα κράτη-μέλη χρειάζεται η αρωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη όλων. Απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι όπως θα παρουσιαστεί και στο δεύτερο κεφάλαιο η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση προκειμένου οι νεοεισερχόμενοι να αποκτούν τα εφόδια που θα περιορίσουν τα εμπόδια στην κοινωνική και επαγγελματική ενσωμάτωσή τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο που θα ακολουθήσει θα παρουσιαστεί η ευρωπαϊκή πολιτική για τη συμμετοχή των προσφύγων και μεταναστών στην εκπαίδευση και σε προγράμματα κατάρτισης. Επίσης, θα παρουσιαστεί η σημασία παροχής της Ε&Κ καθώς μέσω αυτών τα άτομα εκπαιδεύονται, καταρτίζονται και ειδικεύονται με επακόλουθο να αποτελέσουν ένα ενεργό εργατικό δυναμικό συμβάλλοντας στην εξέλιξη του κράτους διαμονής τους και ακολούθως όλου του ευρωπαϊκού συνόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ευρωπαϊκή πολιτική για τη συμμετοχή των προσφύγων-μεταναστών σε χώρους εκπαίδευσης και κατάρτισης.

3.1 Η σημασία των εννοιών της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της επιμόρφωσης

Η εκπαίδευση, η κατάρτιση και επιμόρφωση είναι έννοιες πολύ σημαντικές, καθώς χάρη σε αυτές η κοινωνία αποτελείται από άτομα που κατέχουν δεξιότητες, γνώσεις και τα απαραίτητα εκπαιδευτικά εφόδια που συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική πρόοδο της κοινωνίας. Πρόκειται για έννοιες που θα ήταν ιδανικό να διαθέτουν όλοι οι πολίτες, εφόσον με αυτόν τον τρόπο κάθε χώρα θα μπορεί να διαχειρίζεται κάθε αλλαγή που υφίσταται σε κοινωνικό και οικονομικό-τεχνολογικό επίπεδο. Το γεγονός ότι ζούμε σε μία εποχή παγκοσμιοποίησης που τα πάντα αλλάζουν και ανακαλύπτονται νέα τεχνολογικά επιτεύγματα, σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να παραμένουν στάσιμοι. Για αυτό, ιδιαίτερα σημαντική εκτός από την εκπαίδευση είναι η κατάρτιση και κυρίως η συνεχιζόμενη κατάρτιση, δηλαδή, η επιμόρφωση των ανθρώπων προκειμένου να εξελίσσονται συνεχώς και να διευρύνουν τις ήδη υφιστάμενες γνώσεις και δεξιότητές τους.

Αρχικά, η εκπαίδευση αποτελεί τη βάση, την αρχή της απόκτησης των γνώσεων των ατόμων. Κάθε κράτος χρειάζεται να δώσει έμφαση για την ανάπτυξη ενός ισχυρού εκπαιδευτικού συστήματος, δεδομένου ότι η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη δημιουργία μίας κοινωνίας η οποία θα χαρακτηρίζεται από την οικονομική ευρωστία, την ανάπτυξη, τη δικαιοσύνη, την αρμονία και τη συνοχή. Παράλληλα, εκτός από τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν στην ίδια την κοινωνία, από την εκπαίδευση οφέλη έχουν και οι ίδιοι οι άνθρωποι, αφού αποκτούν τα απαραίτητα και βασικά εκπαιδευτικά προσόντα για την κοινωνική, επαγγελματική και οικονομική τους ανέλιξη. Γι' αυτό όλοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Άλλωστε, σύμφωνα με το περιεχόμενο του άρθρου 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1948 η εκπαίδευση και η μάθηση είναι το βασικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου και κανένας δεν θα πρέπει να εξαιρείται από αυτό. Αυτός είναι και ο λόγος που η κυβέρνηση κάθε χώρας οφείλει να προστατεύει τα άτομα εκείνα που περιθωριοποιούνται ή αποκλείονται από την εκπαίδευση και κατ' επέκταση από τον επαγγελματικό βίο (United Nations, 2021).

Η εκπαίδευση ουσιαστικά είναι το πρώτο στάδιο διεύρυνσης των γνώσεων, των αντιλήψεων, των δεξιοτήτων και ικανοτήτων των ανθρώπων. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτή. Ο κάθε ένας από εμάς κρίνεται απαραίτητο να έχει ένα συνονθύλευμα από γνώσεις οι οποίες για να αποκτηθούν χρειάζεται η συνεχής κατάρτιση και επιμόρφωση. Η εκπαίδευση, λοιπόν, πρέπει να αποτελεί μία αέναη διαδικασία η οποία να αποκτάται μέσα από διάφορες μεθόδους. Η έννοια και η σημασία της συνεχής κατάρτισης και επιμόρφωσης εμφανίστηκε έντονα τη δεκαετία του 1970 όπου και ξεκίνησε να επισημαίνεται ότι κάθε χώρα χρειάζεται να αναπτύσσει προγράμματα επιπλέον κατάρτισης και επιμόρφωσης, έτσι ώστε να μπορούν να καλυφθούν όλες οι ανάγκες κυρίως στον τομέα της οικονομίας και της τεχνολογίας που εξελίσσονται ραγδαία. Η συμμετοχή των πολιτών στα προγράμματα αυτά είναι απαραίτητη, καθώς ενισχύουν ακόμη περισσότερο τις δεξιότητες και το γνωστικό τους υπόβαθρο και εξελίσσονται σε έναν πιο ενεργό εργαζόμενο στην αγορά εργασίας με πολύπλευρες γνώσεις ο οποίος θα μπορεί να ανταπεξέλθει σε κάθε νέα αλλαγή. Επικρατεί η ιδέα ότι η μάθηση ενός ατόμου πρέπει να ξεκινάει από τα πρώτα χρόνια της συμμετοχής στη σχολική μονάδα και να συνεχίζεται μέχρι και την ηλικία που έχει τη δυνατότητα και την αντίληψη να μελετά και να εξελίσσεται. Ουσιαστικά, σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής του ζωής χρειάζεται να επιμορφώνεται για να ενισχύει την επαγγελματική του ανάπτυξη (Ahmed, 2015: 103-104).

Η συνεχιζόμενη κατάρτιση και η επιμόρφωση είναι αναγκαίες για όλους τους ανθρώπους ιδίως όμως για εκείνους που εργάζονται. Για αυτό και οι δύο έννοιες σχετίζονται ιδιαίτερα με τον επαγγελματικό χώρο. Η απόκτηση επιπλέον δεξιοτήτων και η ενίσχυσή τους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας ενός κράτους. Ένας συνεχής καταρτισμένος εργαζόμενος μπορεί να προσφέρει περισσότερες υπηρεσίες στην εργασία του και να συμβάλλει στην εξέλιξη και την πρόοδο αυτής. Επιπλέον, αποκτά ευκαιρίες ανέλιξης στη διοικητική ιεραρχία και κατέχοντας μία ειδικευση δε δύναται εύκολα κάποιος να τον αντικαταστήσει, καθώς είναι πολύ χρήσιμο μέλος για την περαιτέρω ανάπτυξη και την οικονομική εξέλιξη. Κάθε άνθρωπος χρειάζεται την αέναη επιμόρφωση και κατάρτιση, διότι δίχως αυτές έχει λιγοστές πιθανότητες να σταδιοδρομήσει επαγγελματικά και εν συνεχεία να συνεισφέρει στο κράτος του (Λιντζέρης, 2017: 70 και 72). Άτομα συνεχώς καταρτισμένα και επιμορφωμένα χρειάζονται όλα τα κράτη για να γίνουν ανταγωνιστικά και να αναπτυχθούν οικονομικά και τεχνολογικά.

Κλειδί, λοιπόν, για την κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη αποτελεί αρχικά η εκπαίδευση η οποία προσφέρει τις βάσεις στα άτομα. Κατόπιν, έχοντας αποκτήσει την απαιτούμενη εκπαιδευτική επάρκεια σημαντικό ρόλο αποτελεί η συνεχής κατάρτιση και επιμόρφωσή τους. Πρόκειται για τρεις έννοιες μεγάλης σημασίας τις οποίες κάθε κυβερνητική αρχή χρειάζεται να προσδίδει έμφαση, ώστε να εφαρμόζονται και να υλοποιούνται σωστά και αποτελεσματικά και όλα τα άτομα να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότερο γίνεται στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την επιμόρφωση. Με αυτόν τον τρόπο τα άτομα θα σταδιοδρομήσουν επαγγελματικά δίχως να υφίστανται εμπόδια στην είσοδό τους στην αγορά εργασίας και εν συνεχεία θα επαληθεύουν στην πράξη τις γνώσεις τους συμβάλλοντας στην εξέλιξη της εκάστοτε χώρας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πλέον θέσει ψηλά στην ατζέντας της το ζήτημα της εκπαίδευσης, κατάρτισης και επιμόρφωσης όλων των ευρωπαίων πολιτών και όπως είναι φυσικό δεν θα πρέπει να περιθωριοποιούνται από την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική οι πρόσφυγες και μετανάστες που διαμένουν στα κράτη-μέλη.

3.2 Η ευρωπαϊκή πολιτική για την εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μία οντότητα που προσελκύει εδώ και πολλές δεκαετίες άτομα να εισέλθουν σε αυτήν για ένα καλύτερο μέλλον. Οι παγκόσμιες κρίσεις την έχουν επηρεάσει με αποτέλεσμα μεγάλα ποσοστά ξένου πληθυσμού να εγκαθίστανται στο εσωτερικό της. Έτσι, άρχισε να προσπαθεί να κατευθύνει τα κράτη-μέλη της για το πώς μπορούν να αναπτύξουν όσο το δυνατόν καλύτερα τα συστήματα Ε&Κ των προσφύγων-μεταναστών. Σύμφωνα με την ΕΕ η εκπαίδευση αποτελεί εκείνο το «κλειδί» για την επίτευξη της ομαλής ενσωμάτωσης στο κοινωνικό σύνολο με ιδιαίτερη προσοχή να αρχίζει να προσδίδει στην εκπαιδευτική πολιτική των προσφύγων-μεταναστών στα τέλη του 1990. Νωρίτερα δεν υφίσταται ιδιαίτερη ευρωπαϊκή έμφαση στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Αξιοσημείωτο βέβαια είναι ότι οι πολιτικές Ε&Κ είναι συντονιστικές. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ δεν μπορεί να παρέμβει στην εθνική πολιτική Ε&Κ, έχει περιορισμένο ρόλο. Ωστόσο, επιδιώκει μέσα από κατευθυντήριες γραμμές να βοηθήσει τα κράτη-μέλη της ώστε να αναπτύξουν αποτελεσματικές και χρήσιμες πολιτικές Ε&Κ.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ που τέθηκε σε εφαρμογή το 1999 προσέφερε σημαντικές εξελίξεις στην εκπαιδευτική πολιτική των προσφύγων-μεταναστών, καθώς εστίασε

ιδιαίτερα στο μεταναστευτικό ζήτημα καθιστώντας το σημαντική πολιτική της ΕΕ που θα πρέπει να διαχειρίζεται αποτελεσματικά. Το φαινόμενο της μετανάστευσης άρχισε να αποτελεί κοινοτική αρμοδιότητα και συμπεριλήφθηκε στον πρώτο πυλώνα. Επίσης, θεσπίστηκε νομικά στο άρθρο 13 της συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η αρμονική ενσωμάτωση και η ισότιμη διαχείριση των μειονοτικών πληθυσμών, με αποτέλεσμα η ισότιμη αντιμετώπισή τους χωρίς διακρίσεις να αποτελεί βασική ευρωπαϊκή πολιτική. Διαμορφώθηκε μία πολιτική για την ενσωμάτωση των νεοαφιχθέντων της οποίας πρωταρχική μέριμνα αποτέλεσε η εκπαίδευση και η κατάρτιση του ξένου πληθυσμού, δεδομένου ότι η Ε&Κ αποτελούν στοιχεία τα οποία θα διευκολύνουν την ένταξη στην κοινωνία. Άρχισε να προσδίδεται μεγάλη έμφαση α) στην ισότητα ανάμεσα στο γυναικείο και αντρικό φύλο, έμφαση απαραίτητη για τους πρόσφυγες-μετανάστες των οποίων η ιδεολογία είναι ότι η γυναίκα είναι κατώτερη και β) η εκπαίδευση για όλους, χωρίς να υφίσταται το φαινόμενο του αποκλεισμού. Κατέστη, λοιπόν, σαφές στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών είναι απαραίτητη, αφού έτσι θα διαμορφωθούν άτομα με γνώσεις και δεξιότητες, καταρτισμένα και εξειδικευμένα που θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας και μεγαλύτερη ευκολία στην επικοινωνία με το γηγενή πληθυσμό χωρίς να παραγκωνίζονται (Carrera and Geyer, 2009).

Από το 2000 και έπειτα, κυρίως από το 2010 και μετά η Ευρωπαϊκή Ένωση συνειδητοποίησε πως για να μην υπάρχουν οι ανισότητες κυρίως στον εργασιακό χώρο και να υφίσταται ισότιμη διαχείριση των νεοαφιχθέντων εργαζομένων είναι απαραίτητη η ανάπτυξη αποτελεσματικών συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Καλεί όλα τα κράτη-μέλη της να τροποποιήσουν τα συστήματα της εκπαίδευσης και κατάρτισής τους και να αναπτύξουν αποτελεσματικά προγράμματα ΕΕΚ για τους πρόσφυγες-μετανάστες. Αυτό, καθώς με αυτόν τον τρόπο η ανισότητα στον εργασιακό χώρο μεταξύ γηγενών και μη εργαζομένων θα αμβλυνθεί, καθώς οι δεύτεροι θα έχουν όλα εκείνα τα προσόντα που θα τους επιτρέπουν να εργαστούν χωρίς προβλήματα (Chadderton and Edmonds, 2013). Επιπλέον, αυτό που εξίσου είναι σημαντικό και δε δύναται να μη συμπεριληφθεί είναι το διεθνές δίκτυο SIRIUS που ιδρύθηκε το 2012 με απώτερο σκοπό την προστασία του δικαιώματος πρόσβασης στην εκπαίδευση και την κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών. Ο εν λόγω οργανισμός επιδιώκει να ενθαρρύνει τα κράτη και κυρίως τους εγχώριους φορείς χάραξης

πολιτικής αναφορικά με τη Ε&Κ των νεοαφιχθέντων να δραστηριοποιηθούν για την πρόσβαση όλων στα σχολικά περιβάλλοντα και στα συστήματα κατάρτισης με γνώμονα την ισότιμη και δίκαιη αντιμετώπιση όλων (SIRIUS, 2022). Η Ευρωπαϊκή Ένωση συγχρηματοδοτεί τον οργανισμό αυτό, καθώς θεωρεί πως διευκολύνει τα κράτη να εφαρμόσουν αποδοτικές πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης του ξένου πληθυσμού τους.

Ωστόσο, οι μεγάλες ουσιώδεις και δυναμικές αλλαγές αναφορικά με την Ε&Κ του ξένου πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβαν χώρα από τα μέσα της δεκαετίας του 2010 και έπειτα. Αυτό, διότι η ΕΕ επηρεασμένη από την προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 πολύ γρήγορα συνειδητοποίησε το πόσο σημαντικό είναι να αναπτύξει αποτελεσματικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών, αφού με αυτόν τον τρόπο θα διαμορφωθούν άτομα με διευρυμένες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες και θα έχουν μεγαλύτερη ευκολία να αφομοιωθούν στο εργατικό δυναμικό κάθε κράτους-μέλους.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2016 ξεκίνησε να βοηθάει τις χώρες που επιχειρούν να εντάξουν τον πληθυσμό που εισέρχεται στο εσωτερικό τους όλων των ηλικιών στην εκπαίδευση και σε προγράμματα κατάρτισης. Ο σκοπός είναι οι νεοαφιχθέντες να έχουν πρόσβαση στο σχολικό περιβάλλον όσον αφορά κυρίως τα παιδιά και οι ενήλικοι να συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης προκειμένου να βελτιώσουν το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο και να εξελιχθούν, με την πρόσβαση να αφορά όλους δίχως διακρίσεις και αποκλεισμούς (European Commission, 2022). Η επίτευξη αυτού του σκοπού θα οδηγήσει στην υλοποίηση του αμέσως επόμενου σκοπού που αφορά την εργασιακή ένταξη των προσφύγων-μεταναστών μέσω της οποίας τα άτομα θα εφαρμόσουν πρακτικά όσα γνωρίζουν.

Στις ευρωπαϊκές δράσεις για την Ε&Κ των νεοεισερχόμενων, η οποία ξεκίνησε έντονα από το 2016 και έπειτα, επισημαίνονται κάποια βασικά στοιχεία. Ενδεικτικά υπογραμμίζονται (GEF, 2016: 26):

- η αναγνώριση των προσόντων και των εκπαιδευτικών γνώσεων των ατόμων,
- η παροχή ευκαιριών στην επαγγελματική τους πρόσβαση και ανέλιξη,
- η προώθηση της διαπολιτισμικής συζήτησης,
- η διδασκαλία της εκάστοτε γλώσσας της χώρας διαμονής από τα σχολεία ή τα κέντρα κατάρτισης,

- η αποδοχή της διαφορετικότητας από το γηγενή πληθυσμό κυρίως στο σχολικό επίπεδο και
- η προώθηση της ισότητας ανάμεσα στο γηγενή και μη πληθυσμό.

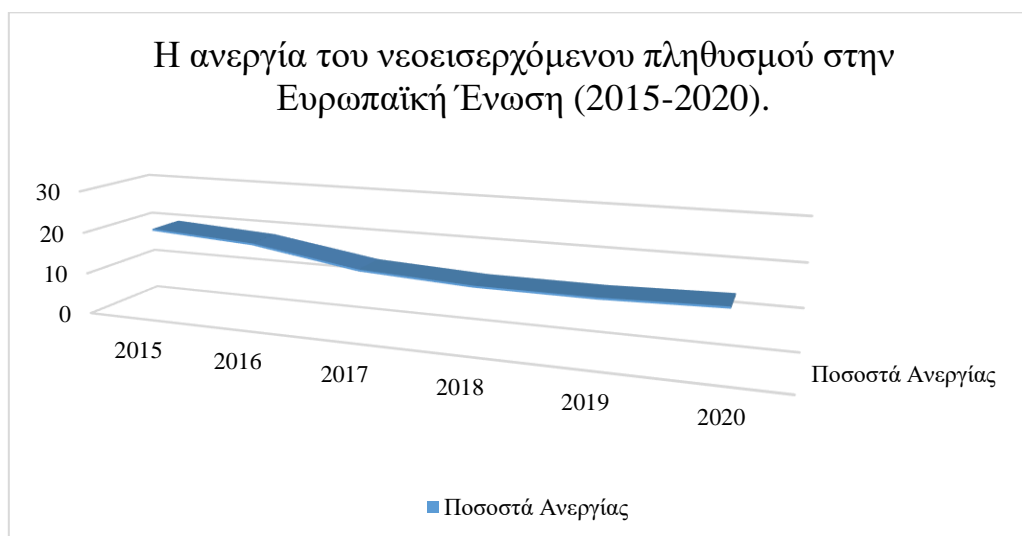
Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση παραθέτει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το εκπαιδευτικό υπόβαθρο που διαθέτουν τα άτομα που εισέρχονται σε κάποιο κράτος-μέλος. Ειδικότερα, όντας ως στόχος της ΕΕ η ενσωμάτωσή τους στην εκπαίδευση και σε συστήματα κατάρτισης, άτομα κάτω των δεκαοκτώ που έχουν εκπαιδευτικό υπόβαθρο θα πρέπει να εντάσσονται στο εκπαιδευτικό επίπεδο που αρμόζει για την ηλικία τους, ενώ σε αντίθετη περίπτωση πιθανόν να ξεκινούν από μικρότερες τάξεις. Το ίδιο υφίσταται και για τους ενήλικες. Στην περίπτωση που υστερούν στις απαραίτητες εκπαιδευτικές γνώσεις θα πρέπει να εισαχθούν σε σχολικές τάξεις για να αποκτήσουν το επίπεδο γνώσης που απαιτείται και να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή να ξεκινήσουν να φοιτήσουν σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για να ειδικευτούν σε κάποιον τομέα. Τα άτομα όμως που έχουν είτε πτυχίο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είτε κάποια εξειδίκευση είναι χρήσιμο να λάβουν επιπλέον επιμόρφωση σε προγράμματα κατάρτισης (European Commission, 2018). Οι ενήλικες πρόσφυγες-μετανάστες με εκπαιδευτικό επίπεδο ανώτερο του αναμενομένου η ΕΕ υποστηρίζει έντονα την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση για την περαιτέρω ανέλιξή τους. Άλλωστε το CEDEFOP υποστηρίζει πόσο σημαντική είναι η ΕΕΚ, δεδομένου ότι μέσω αυτής τα άτομα ενισχύουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητες και εξοπλίζονται με «εργαλεία» απαραίτητα για την αγορά εργασίας με αποτέλεσμα να μπορούν να ασκήσουν καλύτερα τα επαγγελματικά τους καθήκοντα. Παράλληλα, όπως είναι εύλογο οι επαγγελματικές τους ευκαιρίες είναι περισσότερες, καθώς είναι επαγγελματικά καταρτισμένοι και εξειδικευμένοι (CEDEFOP, 2017). Επιπρόσθετα, η Επιτροπή έχει δώσει μεγάλη έμφαση στο πρόγραμμα Erasmus+ και προβαίνει στη χρηματοδότηση προγραμμάτων και δραστηριοτήτων προκειμένου οι πρόσφυγες και οι μετανάστες να συμμετέχουν στην Ε&Κ (European Commission, 2022).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως το 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξε το πρόγραμμα «EU skills Profile Tool For Third Country Nationals» το οποίο προσανατολίζει την προσοχή του στην ενίσχυση των γνώσεων και δεξιοτήτων των προσφύγων-μεταναστών που φθάνουν στα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη. Απευθύνεται στις υπηρεσίες εκείνες κάθε κράτους οι οποίες δραστηριοποιούνται στην ένταξη των

νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας και ευρύτερα στο κοινωνικό σύνολο. Με αυτό το πρόγραμμα οι πρόσφυγες-μετανάστες μέσα από συνέντευξη διαμορφώνουν το προφίλ γνώσεων που κατέχουν, με σκοπό να διευκρινιστεί πόση επιπλέον εκπαίδευση και κατάρτιση χρειάζονται για να ενσωματωθούν δίχως εμπόδια στον επαγγελματικό στίβο. Το προφίλ αυτό των δεξιοτήτων ουσιαστικά αναγνωρίζει το εκπαιδευτικό υπόβαθρο κάθε νεοεισερχόμενου κατευθύνοντάς τον όταν χρειάζεται σε προγράμματα επιπλέον κατάρτισης για την κάλυψη των γνώσεων που υστερεί και τον προτρέπει σε θέσεις εργασίας που αντιστοιχούν στις δεξιότητές του (European Commission, 2017).

Το γράφημα 3.1 που ακολουθεί απεικονίζει το φαινόμενο της ανεργίας των νεοεισερχόμενων το χρονικό διάστημα 2015-2020. Το γράφημα υποδηλώνει πως από το 2017 και μετά υπάρχει κάμψη στα ποσοστά ανεργίας (με μία μικρή άνοδο το 2020 που οφείλεται στην υγειονομική κρίση). Η κάμψη οφείλεται α) στην ανάπτυξη της Ε&Κ από τα κράτη-μέλη και στη συμμετοχή των προσφύγων-μεταναστών σε αυτά και β) στην πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας.

Γράφημα 3.1

Πηγή: Eurostat. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_%E2%80%93_labour_market_indicators&oldid=566725

Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι η ΕΕ έχει θέσει ψηλά στην πολιτική της ατζέντα την εκπαίδευση και την κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών και όλα τα κράτη-μέλη κρίνεται ωφέλιμο να ακολουθήσουν αυτήν την πολιτική ώστε να διαμορφωθούν καταρτισμένα άτομα τα οποία θα συμβάλλουν με την εργασία τους στην εξέλιξη και την πρόοδο της χώρας και κατ' επέκταση της ΕΕ. Χάρη σε αυτές τις πολιτικές οι χώρες

ενισχύουν το εργατικό δυναμικό τους και πετυχαίνουν την ομαλότερη κοινωνική ενσωμάτωση του ξένου πληθυσμού στο εσωτερικό τους. Κατά την Ευρωπαϊκή Ένωση η γνώση αποτελεί δύναμη, αφού χάρη σε αυτήν τα άτομα διευρύνουν τους ορίζοντες τους και σταδιοδρομούν σε θέσεις εργασίας συνεισφέροντας με τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους στην εξέλιξη και την πρόοδο της επιστήμης, της έρευνας, της καινοτομίας και της οικονομίας της χώρας και ακολούθως στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα κράτη-μέλη εξελίσσονται ταχύτερα και αποτελεσματικότερα στους εν λόγω τομείς γεγονός που θα καταστήσει την ΕΕ μια ανταγωνιστική δύναμη στη διεθνή σκακιέρα, αφού θα απαρτίζεται από ανεπτυγμένα οικονομικό-τεχνολογικά κράτη.

Δε δύναται όμως να μη συμπεριληφθούν και οι προκλήσεις για την Ε&Κ που πυροδοτούνται στα πλαίσια της ευρωπαϊκής πολιτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης των νεοαφιχθέντων. Στην ενότητα 3.3 θα επισημανθούν σημαντικές προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα κράτη-μέλη και κατ' επέκταση επηρεάζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.3 Οι προκλήσεις για ένα αποτελεσματικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης των νεοεισερχόμενων στην ΕΕ

Η πολιτική της εκπαίδευσης και κατάρτισης του προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού στη θεωρία παρουσιάζει πρακτικές αξιοσημείωτες και πάρα πολύ καλές, στην πρακτική εφαρμογή τους ωστόσο τα πράγματα δεν είναι τόσο εύκολα. Αυτό, επειδή προκύπτουν προβλήματα με τα οποία κάθε χώρα-μέλος έρχεται αντιμέτωπη. Πρόκειται για προκλήσεις που χρειάζεται να επισημανθούν, προκειμένου να επιτευχθεί η άμβλυνση και ο περιορισμός τους.

Μια σημαντική πρόκληση την οποία κάθε κράτος-μέλος καλείται να διαχειριστεί είναι η ηλικία του νεοεισερχόμενου πληθυσμού που χρειάζεται εκπαίδευση και κατάρτιση. Αρκετός πληθυσμός που εγκαταλείπει την πατρίδα του κυρίως για λόγους ασφάλειας και προστασίας της ζωής του είναι πιθανό το εκπαιδευτικό του επίπεδο να μην έχει εξελιχθεί. Απεναντίας, να έχει μείνει στάσιμο από τη στιγμή που εγκατέλειψε τη χώρα του. Αυτό έχει ως συνέπεια να χρειάζεται να ξεκινήσει τάξεις τις οποίες δεν της ολοκλήρωσε στην πατρίδα του. Το μεγάλο πρόβλημα εδώ προκύπτει κυρίως όταν πρόκειται για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση η οποία αποτελεί την αρχική βάση των γνώσεων. Σε περίπτωση που είναι απαραίτητο το ξεκίνημα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οι συνθήκες για το νεοεισερχόμενο είναι πάρα πολύ δύσκολες, με

αποτέλεσμα πολλές φορές να εγκαταλείπει την εκπαίδευση του και στη χώρα διαμονής. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, συνήθως η κατάσταση είναι λίγο καλύτερη και οργανωμένη, διότι διαμορφώνονται από τις σχολικές μονάδες προγράμματα για τους ξένους μαθητευόμενους ανάλογα με τις κατεχόμενες γνώσεις τους. Ωστόσο και στη δευτεροβάθμια εκείνος που υστερεί σημαντικά σε γνώσεις αδυνατεί να συμβαδίσει με το καθιερωμένο πρόγραμμα σπουδών και έτσι χρειάζεται να ακολουθήσει προγράμματα χαμηλότερου επιπέδου γνώσεων με συνέπεια να υπονομεύονται σημαντικές άλλες γνώσεις-δεξιότητες που κατέχει. Συνεπώς, εκείνοι που υστερούν σε σημαντικές γνώσεις υφίσταται ο κίνδυνος να εγκαταλείψουν την προσπάθεια εκπαίδευσης τους (Koehler and Schneider, 2019).

Μία άλλη πρόκληση με την οποία έρχονται αντιμέτωπα τα κράτη αποτελεί το γεγονός πως πολλοί νέοι που εισέρχονται σε μία χώρα, είναι άνω των δεκαέξι ετών με αποτέλεσμα η χώρα διαμονής να μην θεωρεί αρμοδιότητά της να εντάξει τα άτομα αυτά στο σύστημα της εκπαίδευσης. Αυτό, διότι σχεδόν στην πλειοψηφία τους τα κράτη έχουν θεσπίσει την υποχρεωτική συμμετοχή στην εκπαίδευση μέχρι τα δεκαέξι. Οι ενήλικες πρόσφυγες-μετανάστες κυρίως εκείνοι που είναι δεκαοκτώ δυσκολεύονται ακόμη περισσότερο στη συμμετοχή στην εκπαίδευση, μολονότι ενδέχεται να έχουν ανάγκη μόνο μία μικρή χρονική περίοδο στο εκπαιδευτικό σύστημα προκειμένου να ολοκληρώσουν το λύκειο. Η μόνη θετική έκβαση στην προκειμένη περίπτωση είναι πως τα άτομα αυτά συμμετέχουν σε προγράμματα ΕΕΚ, αποκτώντας με αυτό τον τρόπο εξειδίκευση σε τομείς σημαντικούς συνεισφέροντας σε αυτούς αργότερα με την εργασία τους (Koehler and Schneider, 2019).

Επιπλέον, σε όλα τα κράτη-μέλη το εκπαιδευτικό σύστημα είναι αρκετά σύνθετο ως προς την ένταξη, τις τάξεις, τα μαθήματα, τις εξετάσεις κλπ. Αυτό, όπως είναι εύλογο επηρεάζει τις οικογένειες που εγκαθίστανται σε μία χώρα ως προς την ενσωμάτωση των παιδιών τους στα σχολεία. Για αυτό, χρειάζεται η ενημέρωση από τις σχολικές μονάδες που δέχονται ξένους μαθητές. Σε πολλά κράτη έχουν δημιουργηθεί ειδικά προγράμματα ενημέρωσης από τα σχολικά περιβάλλοντα με σκοπό την ενημέρωση για το ακριβές περιεχόμενο του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος. Το βελγικό κράτος έχει πρωτοπορήσει στην ενημέρωση και έχει καθιερώσει τις «ημέρες δικτύου» προκειμένου να πληροφορούνται οι ξένοι γονείς και τα παιδιά και να αναπτυχθεί η αλληλεπίδρασή τους με τους γηγενείς εκπαιδευτικούς και μαθητές. Παράλληλα, η ενημέρωση για τις σχολικές δυνατότητες και τη σχολική ένταξη μίας χώρας πραγματοποιείται και από πολλές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και δομές φιλοξενίας.

Η ενημέρωση δεν αφορά μόνο τη σχολική ενσωμάτωση αλλά και τις παροχές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Κάτι, που εξίσου δυσκολεύει το προσφυγικό-μεταναστευτικό πληθυσμό σε μία νέα χώρα σχετικά με τη συμμετοχή στην Ε&Κ είναι οι επανειλημμένες μετακινήσεις μέχρι να κατασταλάξει στη δομή φιλοξενίας ή στο δικό του σπίτι. Αυτό συνεπάγεται, καθυστέρηση στην εκπαιδευτική διαδικασία και τα συστήματα κατάρτισης λόγω των μετακινήσεων (Koehler and Schneider, 2019). Σε αυτή την περίπτωση είναι σημαντικό η εκπαίδευση να αρχίζει από τα ίδια τα κέντρα υποδοχής με εκπαιδευτικούς που θα παρέχουν τη γνώση.

Μία ακόμη πρόκληση που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι οι εκπαιδευτικοί είτε των σχολείων είτε των προγραμμάτων κατάρτισης δε διαθέτουν την εμπειρία εκείνη για να διδάξουν τους πρόσφυγες-μετανάστες. Η διδασκαλία αυτή χρειάζεται επιμόρφωση από την πλευρά του εκπαιδευτικού προσωπικού με σκοπό οι δάσκαλοι να μπορούν να διδάξουν τους πρόσφυγες-μετανάστες. Αυτό, διότι πρόκειται για άτομα που εκτός από μάθηση και γνώση, έχουν ανάγκη συναισθηματική κατανόηση και υποστήριξη λόγω των βιωμάτων και της νοσταλγίας της πατρίδας τους αλλά και βοήθεια για να καταφέρουν να ενσωματωθούν ευκολότερα στην κοινωνία. Τα προηγούμενα χρόνια τα κράτη-μέλη δεν έθεταν ψηλά στην ατζέντα τους την επιμόρφωση των δασκάλων για τη διδασκαλία ξένων μαθητευόμενων. Από το 2015 και μετά όμως που η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση έπληξε τα κράτη, αρκετές χώρες έχουν θέσει προτεραιότητα οι εκπαιδευτικοί να διαθέτουν εκείνα τα προσόντα που θα τους επιτρέψουν να ασκήσουν καλύτερα τα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα στους ξένους μαθητές (Koehler and Schneider, 2019).

Άλλες προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα κράτη είναι η ανισότητα στην αγορά εργασίας ανάμεσα στον ξένο πληθυσμό και το γηγενή αναφορικά με την αμοιβή, η προκατάληψη που υπάρχει για τους νεοαφιχθέντες από την κοινωνία, η υποτιμητική αντιμετώπιση της γυναίκας από την οικογένειά της η οποία δύσκολα έχει πρόσβαση στον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό χώρο λόγω της θρησκευτικής τους πίστης (πρόκειται στην πλειοψηφία για άτομα με μουσουλμανική πίστη) κλπ.

Κάθε κράτος-μέλος, λοιπόν, οφείλει να μεριμνήσει για τις παραπάνω προκλήσεις και να τις περιορίσει στο μέγιστο βαθμό έτσι ώστε να καταφέρει να οικοδομήσει ένα αποτελεσματικό και αποδοτικό σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης για το νεοαφιχθέντα πληθυσμό. Αν αυτές οι προκλήσεις γίνουν αντιληπτές από κάθε κράτος τότε η εκπαιδευτική πολιτική του θα βελτιωθεί στο μέγιστο βαθμό.

3.4 Θετικές πρακτικές E&K κρατών-μελών

Όλα τα κράτη-μέλη οφείλουν να διαμορφώνουν τις κατάλληλες συνθήκες έτσι ώστε οι πρόσφυγες-μετανάστες να συμμετάσχουν στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης και κανένας να μην αποκλείεται από τους χώρους αυτούς. Ιδίως οι χώρες που χαρακτηρίζονται για την εισδοχή ξένου πληθυσμού λόγω της γεωγραφικής τους θέσης ή της έλλξης που έχουν λόγω της οικονομικής τους ανάπτυξης, είναι αυτές που έχουν περισσότερη ανάγκη την ανάπτυξη προγραμμάτων E&K προκειμένου να διαμορφώνονται άτομα με υψηλές γνώσεις και ικανότητες. Έτσι, τα άτομα αυτά εύλογα θα ενσωματώνονται δίχως προβλήματα στην αγορά εργασίας και θα έχουν καθοριστικό ρόλο στο κράτος εφαρμόζοντας αυτά που γνωρίζουν στην πράξη. Υπάρχουν κράτη-μέλη τα οποία έχουν πετύχει σε μεγάλο βαθμό μέσα από αποτελεσματικές πρακτικές την είσοδο του νεοαφιχθέντα πληθυσμού στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Σαφώς έχουν δεχθεί και δέχονται προκλήσεις, αλλά προσπαθούν να πραγματοποιούν ενέργειες που θα οδηγήσουν στον περιορισμό τους. Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούν οι καλές πρακτικές της Γερμανίας και της Σουηδίας από το 2015 και έπειτα, καθώς η κρίση του 2015 οδήγησε σε μεγάλες αλλαγές του εγχώριου εκπαιδευτικού τους συστήματος. Πρόκειται για δύο χώρες-μέλη οι οποίες αποτελούν χώρες εγκατάστασης, αφού σχεδόν οι περισσότεροι επιθυμούν να εγκατασταθούν μόνιμα σε αυτές λόγω της οικονομικής τους ανάπτυξης. Γι' αυτό έχουν προσπαθήσει να διαμορφώσουν μία πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών η οποία θα τους ενσωματώσει στην εγχώρια κοινωνία και στην αγορά εργασίας.

3.4α Η πρακτική της Γερμανίας

Η Γερμανία η οποία ήρθε αντιμέτωπη με μεγάλους αριθμούς νεοαφιχθέντων πληθυσμών με την προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015, η οποία συνεχίζεται και σήμερα σε πιο μικρό βαθμό, έχει αναπτύξει καλές πρακτικές ένταξης των νεοεισερχόμενων. Ο μισός περίπου πληθυσμός που άρχισε να εντάσσεται στη Γερμανία ήταν πολύ νέος. Στην πλειοψηφία εικοσιπέντε χρονών και νεότεροι, γεγονός που έκανε τη χώρα να προσανατολίσει το ενδιαφέρον της ακόμη περισσότερο στην E&K του πληθυσμού αυτού. Αρκετοί από τους νέους είχαν υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο κάτι που σημαίνει ότι έχει ιδιαίτερη σημασία η επιμόρφωσή τους, ώστε να ενισχύσουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους. Έτσι, λοιπόν, η χώρα έχει αναπτύξει προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για τους πρόσφυγες-

μετανάστες. Σε αυτά, όπως είναι φυσικό, συμμετέχουν και εκείνοι που μπορεί να μην έχουν υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο και χρειάζεται να αποκτήσουν δεξιότητες και ειδίκευση σε διάφορους τομείς στους οποίους θα συνεισφέρουν με τις γνώσεις τους όταν αρχίσουν να εργάζονται. Το γεγονός πως η Γερμανία αποδίδει ιδιαίτερη προσοχή στην ΕΕΚ των προσφύγων-μεταναστών αποδεικνύεται από το ότι το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας από το 2016 επιτρέπει στις περιφέρειες να επιλέγουν και ανταμείβουν ένα πρόσωπο το οποίο θα συντονίζει και θα κατευθύνει την επιμόρφωση και την κατάρτιση που παρέχεται στους νεοεισερχόμενους (CEDEFOP, 2016).

Το γερμανικό κράτος τα τελευταία χρόνια είναι αντιμέτωπο με την απουσία σημαντικών ειδικοτήτων στη χώρα από τους γηγενείς πολίτες του. Υπολογίζεται ότι έως το 2040 ο γερμανικός επαγγελματικός στίβος θα έχει έλλειψη τεσσάρων σχεδόν εκατομμυρίων υπαλλήλων. Η ανεπάρκεια σε ειδικότητες ύψιστης σημασίας για την ανάπτυξη της χώρας, επέδειξε πόσο σημαντική είναι η αξιοποίηση του νέου πληθυσμού που εισέρχεται για να αντικαταστήσει τις θέσεις εργασίας που είναι κενές (Jeon, 2019). Γι' αυτό το λόγο προσδίδει έμφαση στην ΕΕΚ και αναπτύσσει προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου να συμμετέχουν οι νεοαφιχθέντες για να ενισχύσουν τις γνώσεις τους και αποκτήσουν εξειδίκευση και κατάρτιση. Γίνεται αντιληπτό, πως οι ενήλικες ξένοι που εγκαθίστανται στη χώρα συμπεριλαμβάνονται αρκετά ψηλά στη γερμανική πολιτική ατζέντα για την Ε&Κ τους. Η γερμανική πρακτική της ΕΕΚ στην οποία τα άτομα ή συμμετέχουν σε επαγγελματικά προγράμματα λίγων ωρών ή πραγματοποιούν πρακτική άσκηση σε φορείς, τους δίνει τη δυνατότητα να εισαχθούν στο γερμανικό εργασιακό τομέα ευκολότερα (Koehler and Schneider, 2019). Η Γερμανία προσδίδει, επίσης, έμφαση στην εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας, καθώς μέσω αυτής τα άτομα έχουν περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες να αποτελέσουν μέρος στον επαγγελματικό στίβο και να λαμβάνουν μέρος σε προγράμματα επιμόρφωσης.

Εκτός όμως από τους ενήλικες νέους και μεγαλύτερους η Γερμανία επικεντρώνεται στη σχολική ενσωμάτωση των ξένων μαθητών, καθώς το σχολείο είναι αυτό που αποτελεί τη βάση για την απόκτηση εκπαιδευτικών γνώσεων και επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Αν και το εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας είναι αποκεντρωμένο επιχειρείται να μην υφίσταται μεγάλη απόκλιση και διαφορά αλλά κοινή εκπαιδευτική πολιτική στα 16 κρατίδια. Σύμφωνα με το γερμανικό σύστημα, τα άτομα που είναι

κάτω από δεκαοκτώ και άρα χρειάζονται πρόσβαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ξεκινούν μαθήματα στις τάξεις που αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο προκειμένου να καλύψουν τα κενά τους. Στη Γερμανία επικρατεί η αντίληψη ίσο εκπαιδευτικό σύστημα για όλους. Αυτά, δηλαδή, που ισχύουν για τους νέους γηγενείς, επιδιώκεται να ισχύουν και για τον πληθυσμό που εισέρχεται στη χώρα (CEDEFOP, 2016).

Μία καλή πρακτική που υφίσταται στο Αμβούργο είναι τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (HIBB) στα οποία οι ανήλικοι που φθάνουν, μέσα σε λίγες μέρες αξιολογούνται προκειμένου να αποσαφηνιστεί πόσο χρονών είναι αλλά και το γνωστικό τους υπόβαθρο. Επίσης, δημιουργούνται τάξεις με βάση την ηλικιακή ομάδα στις οποίες φοιτούν μέχρι δεκαπέντε μαθητές και διδάσκονται τα γερμανικά. Παράλληλα, λαμβάνουν μαθήματα μαθηματικών και φυσικής αγωγής (SIRIUS, 2018: 23). Μία άλλη καλή πρακτική που υφίσταται στη Βαυαρία είναι ότι ο κοινωνικός οργανισμός ο οποίος έχει αρμόδια πρακτική τη διαχείριση και λειτουργία μίας δομής φιλοξενίας είναι αρμόδιος για την εγγραφή των παιδιών στις σχολικές μονάδες. Η ένταξη στη σχολική τάξη γίνεται με γνώμονα το επίπεδο της γνώσης των γερμανικών και το εκπαιδευτικό επίπεδο που διαθέτουν και τα οποία έχουν αξιολογηθεί νωρίτερα. Με αυτήν την πρακτική δεν παραμένει κανένας νεοεισερχόμενος ανήλικος έξω από την εκπαιδευτική διαδικασία (SIRIUS, 2018: 24).

Σε ένα γενικό πλαίσιο, το γερμανικό κράτος προσδίδει ιδιαίτερη βάση στην εκμάθηση της γλώσσας από την πρώιμη ηλικία για να μη δυσκολευτούν τα νέα παιδιά όταν θα ενταχθούν στο σχολείο. Έχει αναπτύξει προγράμματα εκμάθησης των γερμανικών στα οποία μπορούν να έχουν εύκολη πρόσβαση οι νεοαφιχθέντες μαθητές. Το Kultur macht stark είναι ένα σημαντικό τέτοιο πρόγραμμα που εφαρμόζεται σε όλη τη χώρα. Σε αυτό τα παιδιά αλλά και οι νέοι μαθαίνουν μουσικά όργανα, λαμβάνουν μέρος σε θεατρικές παραστάσεις και χορεύουν. Σκοπός του εν λόγω προγράμματος είναι να μαθαίνουν ευκολότερα τη γερμανική γλώσσα και να κατανοούν την αξία του πολιτισμού με σκοπό να ενταχθούν ευκολότερα στην κοινωνία (CEDEFOP, 2016). Ένα εξίσου σημαντικό πρόγραμμα εκμάθησης της γλώσσας είναι το Lesestart στο οποίο συμμετέχουν κυρίως τα παιδιά αλλά και μεγαλύτεροι. Σε αυτό πραγματοποιούνται δραστηριότητες για την εκμάθηση της γλώσσας. Στις δραστηριότητες περιλαμβάνονται ανάγνωση παραμυθιών και βιβλίων με σκοπό να μαθαίνεται η γλώσσα όσο το δυνατόν ευκολότερα γίνεται. Επίσης, στα παιδιά πολύ μικρής ηλικίας τους παρέχονται ασκήσεις και βιβλία με

εικόνες προκειμένου να εξασκούνται και στους γονείς παρέχονται οδηγίες σε πολλές γλώσσες για τη δική τους διευκόλυνση και εκμάθηση παράλληλα με τα παιδιά τους. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο τους είναι πιο εύκολο να τα βοηθήσουν σε δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ή σε κάτι που δεν καταλαβαίνουν. Το πρόγραμμα αυτό χρησιμοποιείται από τα κέντρα υποδοχής με σκοπό τα παιδιά μικρής ηλικίας να διδάσκονται τη γλώσσα και στη συνέχεια όταν θα πάνε στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό να μη δυσκολεύονται (Lesestart, 2022). Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό πρόγραμμα, δημιουργικό με ενδιαφέρουσες δραστηριότητες για γονείς και παιδιά για την εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας.

Μολονότι όμως σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και σε πρακτικό αυτά που εφαρμόζει το γερμανικό κράτος είναι πολύ καλές πρακτικές, υφίστανται προκλήσεις που δε δύναται να μην αναφερθούν. Πρώτον, υφίσταται ανισότητα ως προς τα χρήματα που λαμβάνουν οι ξένοι εργαζόμενοι σε σχέση με το γηγενή ανθρώπινο δυναμικό. Δεύτερον, η πανδημική κρίση 2020-2021 όξυνε τα ποσοστά επαγγελματικού αποκλεισμού των προσφύγων-μεταναστών οδηγώντας τους στα όρια της πενιχρής ζωής. Τρίτον, το γυναικείο φύλο έχει λιγότερες ευκαιρίες σταδιοδρομίας και ανέλιξης σε σχέση με το αντρικό εξαιτίας της ιδεολογίας ότι η γυναίκα είναι κατώτερη. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας για μεγάλο αριθμό γυναικών είναι περιορισμένη. Τέταρτον, αναφορικά με τη σχολική ένταξη των νεοαφιχθέντων μαθητών, η προσοχή που τους δίνεται από κάποια σχολεία δεν είναι εξίσου ισότιμη με τους υπόλοιπους μαθητές. Τα προβλήματα αυτά επισημάνθηκαν από την Καγκελάρια τον Οκτώβριο του 2020 με σκοπό την αντιμετώπιση και τον περιορισμό τους (Keita and Dempster, 2020).

Επομένως, ανεξάρτητα από τις καλές πρακτικές που επιδιώκει να αναπτύσσει και να εφαρμόζει η Γερμανία αναφορικά με την Ε&Κ των νεοεισερχόμενων, χρειάζεται να συμπεριλαμβάνει και τις προκλήσεις που προκύπτουν. Αυτό, προκειμένου να τις αντιμετωπίσει όσο το δυνατόν καλύτερα για την οικοδόμηση ενός αποδοτικότερου συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών.

3.4β Η πρακτική της Σουηδίας

Η Σουηδία όπως και η Γερμανία εφαρμόζει καλές πρακτικές ένταξης και ενσωμάτωσης του ξένου πληθυσμού της στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η σκανδιναβική χώρα πάντοτε ερχόταν αντιμέτωπη με κύματα προσφύγων-μεταναστών, από το 2015

όμως και μετά δέχθηκε τεράστιους αριθμούς στο εσωτερικό της. Γρήγορα συνειδητοποίησε πόσο σημαντική είναι η ανάπτυξη ενός συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης για τους νεοαφιχθέντες και άρχισε να εφαρμόζει εξαιρετικές πρακτικές ένταξης όλων των ηλικιών των προσφύγων-μεταναστών στην εκπαίδευση και κατάρτιση.

Όπως και στη Γερμανία, η Σουηδία δέχθηκε αρκετό νέο πληθυσμό και για αυτό προσπαθεί μέσα από την εκπαιδευτική πολιτική της να εντάξει τους νεοεισερχόμενους στο σύστημα εκπαίδευσης ή σε προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης. Η Σουηδία είναι μία χώρα με αρκετές ελλείψεις στον υγειονομικό κλάδο και στον κλάδο της κοινωνικής περίθαλψης τα τελευταία χρόνια, γι' αυτό επιδιώκει να αξιοποιήσει τον ξένο πληθυσμό που εγκαθίσταται στη χώρα στους εν λόγω κλάδους με σκοπό να καλύψουν τις κενές αυτές θέσεις. Γι' αυτό θέτει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη αποδοτικών προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στα οποία θα μπορούν να συμμετέχουν οι πρόσφυγες-μετανάστες για να ενισχύσουν το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο και εξειδικευτούν σε δεξιότητες που χρειάζεται για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας και να υλοποιήσουν τα επαγγελματικά τους καθήκοντα αποτελεσματικότερα (Jeon, 2019). Ένα πολύ σημαντικό πρόγραμμα το οποίο έχει αναπτύξει είναι το Swedish for immigrants (SFI) που εστιάζει ιδίως στη διδασχή του σουηδικού γλωσσικού χαρακτήρα προκειμένου να διδάσκεται η γλώσσα και οι ξένοι να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε προγράμματα ΕΕΚ και εν συνεχεία να μπορούν πιο εύκολα να εργαστούν δίχως να αποτελεί εμπόδιο η έλλειψη γνώσης των σουηδικών. Επιπλέον, υφίστανται για εκείνους που είναι άνω των δεκαοκτώ ετών και παρουσιάζουν σημαντικά κενά βασικών γνώσεων, προγράμματα εκπαίδευσης δημοτικού επιπέδου τα λεγόμενα «Komnux» (Euroρα, 2014).

Επιπρόσθετα, εξίσου σημαντική είναι η σουηδική πρακτική των εισαγωγικών-μεταβατικών προγραμμάτων πριν τη συμμετοχή στην ΕΕΚ. Αυτά, παρέχουν εκείνες τις γνώσεις που είναι απαραίτητες και βοηθούν τους ενήλικες να ενταχθούν σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης καλύτερα, διότι δεν θα έχουν εκπαιδευτικά κενά και ως μαθητευόμενοι στην ΕΕΚ θα εξειδικευτούν και θα καταρτιστούν ευκολότερα. Αξιοσημείωτο είναι ότι για να θεωρηθεί ότι κάποιος έχει αποκτήσει την κατάλληλη ειδίκευση και κατάρτιση χρειάζεται τρίχρονη με τετράχρονη φοίτηση στα προγράμματα ΕΕΚ. Επιπλέον, τα εν λόγω εισαγωγικά προγράμματα κάνουν πιο

εύκολη τη μετάβαση από το λύκειο στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και εν συνεχεία στον επαγγελματικό στίβο. (Kuczera and Jeon, 2019).

Η Σουηδία, παράλληλα με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση προσδίδει ιδιαίτερη προσοχή στη σχολική ενσωμάτωση των ξένων μαθητών της, επιδιώκοντας αυτή να επιτευχθεί όσο πιο αρμονικά και αποτελεσματικά γίνεται. Τα μικρά παιδιά αποτελούν προτεραιότητα για τη Σουηδία, καθώς λόγω της τρυφερής τους ηλικίας χρειάζεται να ενσωματωθούν στο σχολικό περιβάλλον τόσο για να αποκτήσουν τις γνώσεις που απαιτείται όσο και για να μπορέσουν να κοινωνικοποιηθούν στη σουηδική κοινωνία. Πρωταρχική μέριμνα της χώρας σχετικά με την εκπαίδευση των ανηλίκων αποτελεί όπως είναι αναμενόμενο η εκμάθηση των σουηδικών. Άλλωστε, για να πραγματοποιηθεί η καλύτερη εκδοχή της διδασκαλίας των σουηδικών η Σουηδία έχει αναπτύξει το «χτίζοντας τα σουηδικά» (Building Swedish), ένα πρόγραμμα που κατευθύνει με οδηγίες και πρακτικές τους δασκάλους στο πώς να πετύχουν τη διδασκαλία της γλώσσας καλύτερα στους νέους και μικρούς νεοεισερχόμενους (OECD, 2019).

Επίσης, σύμφωνα με το σουηδικό εκπαιδευτικό σύστημα, κάθε ξένος μαθητής ο οποίος αρχίζει να φοιτά στο σουηδικό σχολείο, αξιολογείται προκειμένου να επισημανθεί το εκπαιδευτικό του επίπεδο και τα εκπαιδευτικά κενά που ενδεχομένως διαθέτει και εν συνεχεία να σταδιοδρομήσει στη σχολική τάξη που του αρμόζει. Αξιοσημείωτο είναι πως εξαιρετική πρακτική της Σουηδίας είναι η βοήθεια που παρέχει η σχολική μονάδα στον ξένο μαθητή για την αξιολόγησή του, καθώς αυτή δύναται να πραγματοποιηθεί στη μητρική του γλώσσα. Τέλος, εξίσου σημαντική σουηδική πρακτική είναι ότι όταν οι ξένοι μαθητές βρίσκονται στην έβδομη τάξη δικαιούνται να ακολουθήσουν προσωπικό πρόγραμμα σπουδών (OECD, 2019).

Η Σουηδία βέβαια, όπως και η Γερμανία, αν και πράττει όσο το δυνατόν καλύτερα πρακτικές για την ενσωμάτωση του προσφυγικού-μεταναστευτικού πληθυσμού έρχεται και εκείνη αντιμέτωπη με διάφορες προκλήσεις που δυσκολεύουν την εκπαιδευτική πολιτική της. Η ανισότητα είναι κάτι που επιβαρύνει τους πρόσφυγες-μετανάστες. Οι νεοαφιχθέντες μαθητές βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση συγκριτικά με τους γηγενείς μαθητές και πολλές φορές αντιμετωπίζονται όχι ισάξια με αποτέλεσμα να υπονομεύονται αρκετές ικανότητές τους. Επίσης, οι πρόσφυγες-πρόσφυγες με καλύτερο κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο έχουν περισσότερες

ευκαιρίες εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας συγκριτικά με εκείνους που πιθανόν να έχουν οικονομικές δυσκολίες. Παράλληλα, δε δύναται να μη συμπεριληφθεί και το πρόβλημα του φύλου, δεδομένου ότι τα κορίτσια με προσφυγικό-μεταναστευτικό υπόβαθρο δεν έχουν την ελευθερία να ανελιχθούν εύκολα στη Σουηδία, λόγω των περιορισμών που τους τίθενται από την οικογένειά τους (Denkelaar, 2018). Άλλες προκλήσεις που επιδιώκει να αντιμετωπίσει η σκανδιναβική χώρα είναι οι άνισες αμοιβές στο ξένο εργατικό δυναμικό και η ανισότητα που γενικά υφίστανται ανάμεσα στους νεοαφιχθέντες ενήλικες και στους γηγενείς.

Η Σουηδία είναι ένα κράτος-μέλος της ΕΕ που αποσκοπεί να ενσωματώσει τον πληθυσμό που εισέρχεται στο εσωτερικό της όσο το δυνατόν καλύτερα στη σουηδική κοινωνία δίνοντας έμφαση στην εκπαίδευση και κατάρτιση του προσπαθώντας να αντιμετωπίσει και να περιορίσει τις προκλήσεις. Αυτό, διότι μέσα από την Ε&Κ τα άτομα θα διαμορφώσουν ένα εκπαιδευτικό, καταρτισμένο και ειδικευμένο υπόβαθρο πολύτιμο και γόνιμο για τον επαγγελματικό χώρο που θα συμβάλει στην πρόοδο της χώρας. Θεωρείται, λοιπόν, μία χώρα που πρωτοπορεί στην Ε&Κ του ξένου πληθυσμού της.

Στο τρίτο κεφάλαιο που θα ακολουθήσει θα αναλυθεί εκτενώς η ελληνική πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων-μεταναστών και οι πρακτικές της χώρας για την Ε&Κ προκειμένου να παρουσιαστεί πόσο σημαντική είναι η πρόσβαση των νεοεισερχόμενων με υψηλό γνωστικό υπόβαθρο στο ελληνικό εργατικό δυναμικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η περίπτωση της Ελλάδας. Η εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών και η συμβολή τους στην εξέλιξη του ελληνικού εργατικού δυναμικού.

4.1 Το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα. Σημείο αναφοράς το 2015

Η Ελλάδα είναι ένα κράτος το οποίο δέχεται κύματα προσφύγων-μεταναστών εδώ και πολλές δεκαετίες. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως είναι φυσικό, η οικονομία της βρισκόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα με αποτέλεσμα ο ελληνικός πληθυσμός να αναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα. Ωστόσο, από τη δεκαετία του 1970 και κυρίως από το 1980 έχει μετουσιωθεί σε κράτος που υποδέχεται μεγάλο αριθμό ξένου πληθυσμού αλλά και Ελλήνων παλινοστούντων που άρχισαν να επιστρέφουν στη χώρα.

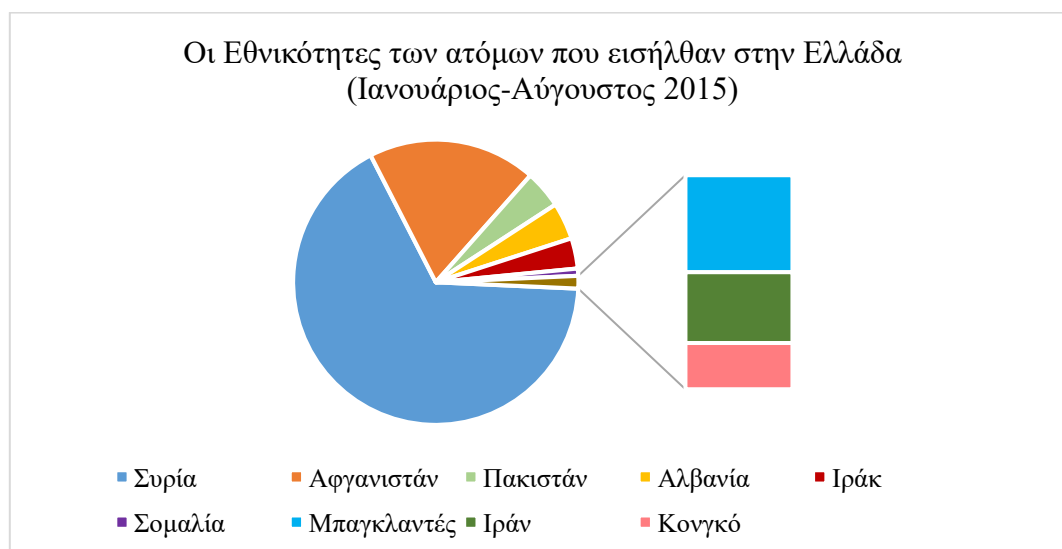
Το τέλος της δικτατορίας το 1974 και η επικράτηση του δημοκρατικού καθεστώτος, καθώς και η είσοδος του ελληνικού κράτους στην ΕΟΚ το 1981 σηματοδότησαν μία εποχή εισροής ατόμων στη χώρα, δεδομένου πως η Ελλάδα αναπτυσσόταν με ταχείς ρυθμούς. Τη δεκαετία του 1970-1980 ο ελληνικός πληθυσμός αυξήθηκε κατά ένα εκατομμύριο. Από 8,8 άγγιξε τα 9,8 εκατομμύρια. Το 1980 η Ελλάδα δέχθηκε πολλά άτομα από την Αφρική, την Ασία και την Πολωνία που εγκαταστάθηκαν και δραστηριοποιήθηκαν σε χειρωνακτικές εργασίες όπως είναι ο αγροτικός τομέας, οι οικοδομές και οι οικιακές εργασίες (Triandafyllidou and Maroufouf, 2008).

Το έτος 1989 σηματοδότησε μία άλλη εποχή μετανάστευσης στη χώρα, αφού άρχισαν να καταρρέουν τα κομμουνιστικά κράτη το ένα μετά το άλλο και αυτό είχε ως συνέπεια τη μεγάλη εισροή πολιτών από την Αλβανία, τη Βουλγαρία και την πρώην Σοβιετική Ένωση. Πολλοί Έλληνες κατόπιν της διάλυσης της ΕΣΣΔ που διέμεναν εκεί επαναπατρίστηκαν. Το 2001 ο μεταναστευτικός πληθυσμός στον ελληνικό χώρο ήταν σχεδόν 900.000 εκ των οποίων οι 750.000 κατάγονταν από κράτη εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι υπόλοιποι ήταν Έλληνες παλινοστούντες. Η δεκαετία του 2000 χαρακτηρίζεται και εκείνη από μεταναστευτικές ροές, καθώς πολλά άτομα εισέρχονταν και εγκαθίστανται στην Ελλάδα. Από τη δεκαετία του 1980 μέχρι το 2005 ο ξένος πληθυσμός που μετανάστευσε στο εγχώριο ήταν περίπου 1,1 εκατομμύριο (Triandafyllidou and Maroufouf, 2008). Η δεύτερη δεκαετία του 2000 χαρακτηρίζεται

από έντονες ροές ξένου πληθυσμού οι οποίες συνεχίζονται ακόμη και σήμερα με σημείο αναφοράς την προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015.

Η Ελλάδα έχει δεχθεί εκτός από μετανάστες μεγάλα κύματα προσφύγων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την εστία τους για την ασφάλεια της ζωής και της υγείας τους. Ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα όπως και ο πόλεμος στο Κόσοβο. Η μεγάλη κρίση όμως που αποτελεί σημείο αναφοράς για τη χώρα είναι το καλοκαίρι του 2015, όταν ανεξέλεγκτα κύματα κυρίως προσφύγων αλλά και μεταναστών από τη Μέση Ανατολή, την κεντρική Ασία και την Αφρική άρχισαν να εισρέουν στον ελλαδικό χώρο. Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση του 2015 επηρέασε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο, το ελληνικό κράτος όμως είναι αυτό που επιβαρύνθηκε περισσότερο. Το γράφημα 4.1 απεικονίζει τις εθνικότητες των ατόμων που έφτασαν στην Ελλάδα από τον Ιανουάριο μέχρι τον Αύγουστο του 2015. Αναλυτικά, από τη Συρία εισήλθαν 175.375, από το Αφγανιστάν 50.177, από το Πακιστάν 11.289, από την Αλβανία 10.985, από το Ιράκ 9.059, από τη Σομαλία 2.160, από το Μπαγκλαντές 1.706, από το Ιράν 1.245 και από το Κονγκό 813.

Γράφημα 4.1

Πηγή: Hellenic Policy. Ανακτήθηκε από:

http://www.astynomia.gr/images/stories/2015/statistics15/allodapwn/8_statistics_all_2015_sull_yphkoothta.JPG

Σε μεγάλο βαθμό ευθύνεται η γεωγραφική θέση της χώρας, καθώς είναι η χώρα στο νότιο-ανατολικότερο άκρο της ΕΕ συνορεύοντας με την Τουρκία. Το τουρκικό κράτος δέχθηκε και εκείνο πολλούς πρόσφυγες και μετανάστες και επιχείρησε να τους μετακινήσει προς τα ελληνικά σύνορα. Αυτό το πραγματοποιεί ακόμη και σήμερα.

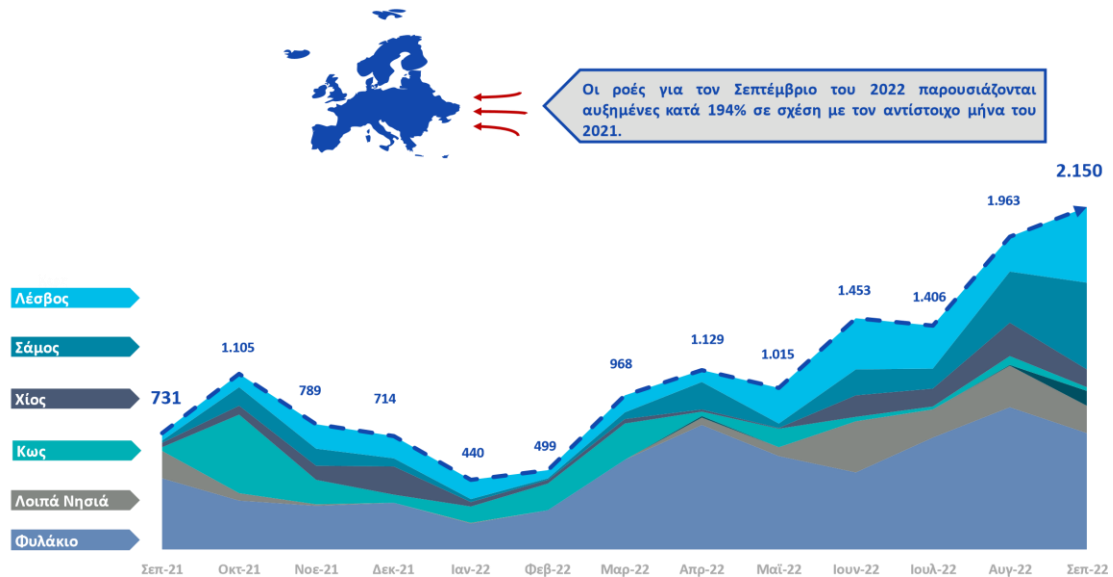
Τους χρησιμοποιεί ως ένα μοχλό πίεσης για να πετύχει οφέλη από την Ελλάδα αλλά και από την ΕΕ. Η τουρκική ηγεσία επηρεάζει πολύ την Ελλάδα στο κομμάτι της μετακίνησης προσφύγων-μεταναστών από την Τουρκία προς τη χώρα μας. Ο ξένος πληθυσμός, λοιπόν, που άρχισε να εισρέει το 2015 στη χώρα στην πλειοψηφία πρόσφυγες από τη Συρία ταξίδευαν μέχρι τη δυτική Τουρκία και από εκεί με βάρκες εισέρχονταν στη Λέσβο και τα άλλα νησιά κοντά στο τουρκικό κράτος. Η διαδρομή από την Τουρκία προς τα ελληνικά νησιά μόνο ακίνδυνη δεν ήταν, δεδομένου ότι μεγάλος αριθμός των νεοαφιχθέντων έχασε τη ζωή του μέσα στη θάλασσα. Η Λέσβος αποτέλεσε την περιοχή σταθμό των αφίξεων, οι περισσότεροι θεωρούσαν ότι αποτελεί το σημείο εκείνο για να πετύχουν το όνειρό τους να καταφθάσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως είναι εύλογο οι περισσότεροι επιθυμούσαν να εγκατασταθούν στα πιο πλούσια κράτη-μέλη, ωστόσο, η διαμονή τους σε στρατόπεδα και δομές φιλοξενίας στο ελληνικό έδαφος για μεγάλο χρονικό διάστημα επηρέασε την Ελλάδα που κλήθηκε να διαχειριστεί τον ανεξέλεγκτο αυτό αριθμό (Kousoulis, Ioannidou and Economopoulos, 2016). Η Λέσβος, η Χίος, η Κως και η Σάμος είναι τα νησιά που επιβαρύνθηκαν περισσότερο με την άφιξη και την εγκατάσταση των νεοεισερχόμενων. Στη Λέσβο και τη Χίο εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι πρόσφυγες και μετανάστες και από τον Μάιο του 2016 άρχισε να εγκαθίσταται πολύς πληθυσμός στην Κω και τη Σάμο (Ministry of education research and religious affairs, 2017).

Ο αριθμός ήταν υπέρογκος και εύλογα κάθε νησί δυσκολευόταν να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Σιγά σιγά ο νέος πληθυσμός άρχισε να διοχετεύεται και στην υπόλοιπη Ελλάδα σε κέντρα υποδοχής και ειδικούς χώρους διαμονής. Η χώρα πλέον βρισκόταν στη θέση της λήψης αποφάσεων για το πώς θα καταφέρει να ενσωματώσει τους νεοαφιχθέντες στην ελληνική κοινωνία. Πρωταρχικό της μέλημα αποτέλεσε τόσο η εκπαίδευση των ανηλίκων όσο και η εκπαίδευση των μεγαλύτερων και η πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας. Στις ενότητες 3.2 και 3.3 θα παρουσιαστούν οι ελληνικές πρακτικές ενσωμάτωσης των προσφύγων-μεταναστών στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Μολονότι, στις μέρες μας οι προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές έχουν αμβλυνθεί σε σύγκριση με το 2015-2016 πολλοί είναι εκείνοι που εισέρχονται στο ελληνικό έδαφος. Η εικόνα 4.2 απεικονίζει την είσοδο των νεοαφιχθέντων στα ελληνικά νησιά τον Σεπτέμβριο του 2022. Αξιοσημείωτο είναι πως συγκριτικά με τον Σεπτέμβριο του 2021 οι αφίξεις έχουν αυξηθεί, γεγονός που δηλώνει πως το ελληνικό

κράτος έρχεται αντιμέτωπο κατά διαστήματα, άλλες φορές περισσότερο και άλλες λιγότερο, με κύματα προσφύγων και μεταναστών.

Εικόνα 4.2

1. Ροές αφίξεων

Πηγή: Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Ανακτήθηκε από: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/10/%CE%A3%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%AD%CE%BC%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82-2022_%CE%A5%CE%9C%CE%91-GR-%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%94%CE%99%CE%95%CE%98%CE%9D%CE%97-%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf

Στις αρχές του 2022 στα κέντρα υποδοχής των νησιών διέμεναν 3.354 άτομα. Επίσης, σε όλα τα κέντρα φιλοξενίας που είναι υπό τη μέριμνα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου υπήρχαν 31.508 άτομα που είχαν πραγματοποιήσει αίτηση ασύλου. Ο Αριθμός αυτός είναι αρκετά μειωμένος συγκριτικά με τις αρχές του 2021 που οι διαμένοντες στις δομές φιλοξενίας ήταν 63.915. Η άμβλυνση αυτή οφείλεται στην αναχώρησή τους προς άλλα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη ή σε χώρες εκτός ΕΕ αλλά και στις απελάσεις. Αντίθετα, στις αρχές του 2022 οι νόμιμοι μετανάστες με άδεια διαμονής αυξήθηκαν σε σχέση με το 2021 με τον αριθμό να αγγίζει τους 686.519. Η πλειοψηφία αυτών των ατόμων είναι Αλβανοί και Γεωργιανοί (Ναυτεμπορική, 2022). Συνεπώς παρατηρείται πως το φαινόμενο της άφιξης ατόμων στη χώρα υφίσταται τακτικά και για αυτό το λόγο το ελληνικό κράτος προσπαθεί να εφαρμόζει μία πολιτική για την άριστη διαχείριση και ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία.

4.2 Η ελληνική πολιτική για την εκπαίδευση των προσφύγων-μεταναστών μαθητών

Η Ελλάδα έχει πραγματοποιήσει προσπάθειες ένταξης των προσφύγων και μεταναστών παιδιών στα σχολικά περιβάλλοντα εδώ και αρκετές δεκαετίες. Τη δεκαετία του 1970 κυρίως λόγω της αποκατάστασης της Δημοκρατίας, άρχισαν να επαναπατρίζονται στη χώρα πολλοί Έλληνες του εξωτερικού που διέμεναν σε δυτικά κράτη της Ευρώπης. Η χώρα τότε κλήθηκε να κινητοποιηθεί για την ενσωμάτωση των παιδιών στα σχολεία. Δημιουργήθηκαν τάξεις υποδοχής και γνωριμίας για την ομαλότερη συμμετοχή των μαθητών στο σχολείο αλλά και προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας καθώς και φροντιστήρια τα οποία βοηθούσαν τα παιδιά στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στα μαθήματα που τους διδάσκονταν (Ζάγκος, Κυρίδης και Φωτόπουλος, 2019: 80-81).

Βέβαια, τα μέτρα αυτά δεν οδήγησαν στα μέγιστα αποτελέσματα και για αυτό το λόγο το 1996 θεσπίστηκε ο νόμος 2413/1996 που επικεντρωνόταν στην εκπαίδευση των ομογενών μαθητών που επέστρεφαν στην Ελλάδα και στην εγκαθίδρυση ενός διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού συστήματος. Ξεκίνησε σιγά σιγά να γίνεται ορατή η πολυπολιτισμική διάσταση του ελληνικού κοινωνικού συνόλου. Σκοπός του νόμου ήταν η διαπολιτισμική προσέγγιση της διδασκαλίας προκειμένου οι ξένοι μαθητές, ιδίως εκείνοι με καταγωγή από πρώην ανατολικές χώρες, που διέμεναν στη χώρα να μην περιθωριοποιούνται. Αντιθέτως να μπορούν ευκολότερα να προσαρμοστούν στη σχολική μονάδα και να κοινωνικοποιηθούν με τα Ελληνόπαιδα. Ωστόσο, δημιουργήθηκε μία αρνητική στάση στο νόμο λόγω του διαχωρισμού των γηγενών και αλλοεθνών μαθητών σε διαφορετικά σχολεία. Πολύ σημαντικός ήταν ο νόμος 3386/2005 που θεσπίστηκε το 2005 ο οποίος διευκόλυνε τις οικογένειες που εισέρχονταν στη χώρα να γράψουν τα παιδιά τους στις σχολικές μονάδες, χωρίς να προκύπτουν κωλύματα εξαιτίας της έλλειψης απαραίτητων δικαιολογητικών. Επίσης, με βάση τις διατάξεις 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 καθιερώθηκε στην Ελλάδα οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και γενικότερα τα άτομα κάτω των δεκαοκτώ ετών να μπορούν να εισαχθούν στα σχολεία ως μαθητές χωρίς προβλήματα και με τους ίδιους όρους που εφαρμόζονται για την πρόσβαση των γηγενών στα σχολεία (Ζάγκος, Κυρίδης και Φωτόπουλος, 2019: 80-81).

Έτη ορόσημα, ωστόσο, για τις μεγάλες και ουσιώδεις αλλαγές στην εγχώρια εκπαιδευτική πολιτική των ξένων μαθητών που εισέρχονται στην Ελλάδα αποτέλεσαν το 2015 και 2016, όταν ανεξέλεγκτα κύματα προσφύγων αλλά και μεταναστών άρχισαν να εισρέουν στη χώρα. Η ελληνική πολιτική κινητοποιήθηκε ραγδαία με σκοπό οι ανήλικοι να ενταχθούν στις σχολικές μονάδες όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα. Η Ελλάδα γρήγορα συνειδητοποίησε ότι η κρίση του 2015 θα επηρεάσει σημαντικά το εκπαιδευτικό της σύστημα, δεδομένου ότι ο προσφυγικός-μεταναστευτικός πληθυσμός αναγκαζόταν να εγκατασταθεί στη χώρα και δε μπορούσε εύκολα να διαφύγει σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ. Τον Μάιο του 2016 το ποσοστό των ανήλικων παιδιών που εισήρθαν στην Ελλάδα ήταν 37%, περίπου δηλαδή 13.680 παιδιά, η πλειοψηφία των οποίων άνηκε στην ηλικιακή ομάδα 4 έως 15. Σύμφωνα μάλιστα με τα ΗΕ από τις αρχές του 2016 μέχρι και τα τέλη του καλοκαιριού ο ανήλικος πληθυσμός άγγιζε το 37% των νεοαφιχθέντων (Επιστημονική Επιτροπή, 2017).

Η αλήθεια είναι πως από το 2016 και έπειτα η Ελλάδα έχει θέσει ψηλά στην ατζέντα της την εκπαίδευση των νεοαφιχθέντων παιδιών, ιδιαίτερα των προσφύγων παιδιών, αφού το ποσοστό των ανηλικών που εισήλθαν στη χώρα ήταν αρκετά μεγάλο. Ωστόσο, οι υπεύθυνοι χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής διαμόρφωσαν μία πολιτική διαφορετική από εκείνη του 1970 και του 1990 που περιλάμβανε τάξεις υποδοχής και γνωριμίας για τους Έλληνες μαθητές του εξωτερικού που επέστρεφαν και για τους αλλοδαπούς που εισέρχονταν στη χώρα. Κύριος σκοπός αποτέλεσε να εφαρμοστούν πρακτικές που θα διευκολύνουν τη συμμετοχή των παιδιών που διαμένουν σε κέντρα φιλοξενίας στις σχολικές μονάδες (Μαρινάκη, 2019: 67-69).

Ο Μάρτιος του 2016 αποτέλεσε μήνα σημαντικών και ουσιωδών αλλαγών, καθώς συστάθηκε η Επιτροπή Επιστημονικής Υποστήριξης από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων η οποία είχε ως γνώμονα την αποτελεσματική κατεύθυνση των πρακτικών ενσωμάτωσης των νεοαφιχθέντων μαθητών στα σχολεία. Τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής ακολούθησε και εφάρμοσε η Ομάδα Διαχείρισης, ο διοικητικός μηχανισμός του ΥΠΠΕΘ και οι Συντονιστές Εκπαίδευσης των παιδιών με προσφυγικό-μεταναστευτικό υπόβαθρο. Οι ΣΕΠ διαδραμάτισαν και συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση των προσφύγων-μεταναστών μαθητών, καθώς τους βοηθούν σε τέτοιο βαθμό που η προσαρμογή τους στο ελληνικό σχολικό σύστημα να γίνει αποδοτικότερα. Πρόκειται για εκπαιδευτικούς με γνώσεις και εμπειρία στην εκπαίδευση μειονοτικών ομάδων που εργάζονται στις

δομές φιλοξενίας και οι οποίοι βοηθούν τα παιδιά να ενσωματωθούν ευκολότερα και ταχύτερα (Ζαραμπούκα, 2018).

Εξίσου πολύ σημαντική ελληνική πρακτική αποτέλεσε η δημιουργία Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΦΕΚ 3049/2016) στις σχολικές μονάδες που βρίσκονται σε περιοχές που φιλοξενούν πρόσφυγες-μετανάστες και οι οποίες λειτουργούν το απόγευμα ως ενισχυτική διδασκαλία για τους ξένους μαθητές. Σκοπός τους είναι η διδασκαλία των ελληνικών, αγγλικών, της πληροφορικής και των μαθηματικών. Αναφορικά με το πρόγραμμα που διαμορφώθηκε το 2016 από το Υπουργείο Παιδείας για την ενσωμάτωση των ξένων μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα, η ενσωμάτωση έγινε με βάση την ηλικιακή ομάδα των παιδιών. Για τα πολύ μικρά παιδιά που χρειάζονται προσχολική εκπαίδευση, έχουν δημιουργηθεί Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων σε νηπιαγωγεία που είναι κοντά στα κέντρα διαμονής των νεοαφιχθέντων. Τα παιδιά ηλικίας 6 έως 12 έχουν πρόσβαση σε Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων που έχουν συσταθεί σε ορισμένα δημοτικά σχολεία τα οποία βρίσκονται κοντά στις περιοχές που υπάρχουν δομές φιλοξενίας. Τα παιδιά της ηλικιακής ομάδας 13 έως 15 έχουν πρόσβαση σε ΔΥΕΠ που έχουν συσταθεί σε ορισμένα Γυμνάσια. Επιπλέον, πολλές ΜΚΟ έχουν συνεργαστεί με το Υπουργείο Παιδείας και παρέχουν δραστηριότητες απασχόλησης των παιδιών στην άθληση και τα καλλιτεχνικά (Μαρινάκη, 2019: 68). Αξιοσημείωτο είναι ότι το πρόγραμμα για την εκπαίδευση των προσφύγων-μεταναστών παιδιών μερίμνησε και για τα παιδιά εκείνα τα οποία διαμένουν σε κέντρα φιλοξενίας που δε βρίσκονται γεωγραφικά κοντά σε σχολεία που έχουν συσταθεί ΔΥΕΠ. Έτσι, λοιπόν, καθιερώθηκε να διαμορφωθούν Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης των παιδιών στα κέντρα φιλοξενίας (Ζάγκος, Κυρίδης και Φωτόπουλος, 2019: 81-82)

Η οργάνωση αυτή απόδωσε καρπούς και βοήθησε πολλά παιδιά να ενσωματωθούν στα σχολεία και κατ' επέκταση στην ελληνική κοινωνία. Υπήρξαν βέβαια κάποια προβλήματα που προέκυψαν τα οποία επιβάρυναν την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών αυτών πρακτικών. Οι συχνές αλλαγές των καθηγητών στις ΔΥΕΠ, καθώς επρόκειτο κυρίως για αναπληρωτές και η απειρία αρκετών στη διδασκαλία μαθητών με διαφορετική γλώσσα, κουλτούρα και χαμηλή ψυχολογία εξαιτίας των γεγονότων που έχουν βιώσει δυσκόλευαν την όλη διαδικασία. Έτσι, λοιπόν, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι θα πρέπει να υφίσταται σταθερότητα στο εκπαιδευτικό προσωπικό και να διορίζονται άτομα που έχουν σπουδές και πείρα στη διδασκαλία μίας

διαπολιτισμικής τάξης. Επίσης, η καταγραφή της ηλικίας των παιδιών δεν ήταν πάντα σαφής, καθώς γίνονταν λάθη από την υπηρεσία ασύλου με αποτέλεσμα να εντάσσονται σε τάξεις μεγαλύτερες ή μικρότερες από αυτήν που πρέπει. Για τη λύση του προβλήματος ο Συνήγορος του Παιδιού συνέστησε οι γονείς του παιδιού να μπορούν να καταθέσουν στη σχολική μονάδα υπεύθυνη δήλωση με τη σωστή ηλικία. Ακόμη, την όλη εκπαιδευτική διαδικασία των νεοαφιχθέντων παιδιών επιβάρυνε και η μη σύνδεση των ΔΥΕΠ με την πρωινή ώρα των σχολικών μονάδων. Γι' αυτό κατέστη σαφές ότι είναι αναγκαία η σύνδεση του πρωινού προγράμματος των σχολείων με τις ΔΥΕΠ τόσο σε διοικητικό όσο και σε παιδαγωγικό επίπεδο. Μάλιστα, οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν τα απογεύματα στις ΔΥΕΠ θα πρέπει να είναι μέλη στο σύλλογο διδασκόντων του σχολείου (Επιστημονική Επιτροπή, 2017).

Παρόλο που η ελληνική πολιτική ξεκίνησε στο παρελθόν με μικρές καλές πρακτικές ενσωμάτωσης των προσφύγων-μεταναστών στο εκπαιδευτικό σύστημα, η μεγάλη αλλαγή όλης της εκπαιδευτικής πολιτικής ξεκίνησε από το 2015 και έπειτα. Η ελληνική πολιτική κινητοποιήθηκε ταχύτατα το 2016 καθώς συνειδητοποίησε πόσο μεγάλη ανάγκη είναι η εκπαίδευση των ξένων παιδιών, αφού οι προοπτικές είναι η εγκατάστασή τους στη χώρα. Αν και οι πρακτικές ήταν πολύ καλές, στην πράξη επισημάνθηκαν κάποια προβλήματα. Γρήγορα όμως έγιναν αντιληπτά και ξεκίνησε η διαδικασία εύρεσης λύσεων για την αποτελεσματικότερη εκπαίδευση των νεοαφιχθέντων ανηλίκων. Η χώρα πλέον είναι πιο καλά οργανωμένη και προετοιμασμένη στην εκπαίδευση προσφύγων και μεταναστών και αυτό τη βοηθάει σε κάθε νέο κύμα ανηλίκων που θα εισέλθει στη χώρα να τους ενσωματώσει στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον. Η εκπαίδευση κάθε ανήλικα νεοεισερχόμενου είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση ενός γνωστικού υποβάθρου το οποίο θα διευκολύνει μετέπειτα την πρόσβασή του στην αγορά εργασίας και θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και την πρόοδο της χώρας.

4.3 Η ελληνική πολιτική για την εκπαίδευση και κατάρτιση των ενήλικων προσφύγων-μεταναστών

Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική εκτός από την εκπαίδευση των ανηλίκων προσφύγων-μεταναστών και την προσπάθεια ένταξής τους στο σχολικό περιβάλλον, έχει επιχειρήσει πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης που αφορούν τους μεγαλύτερους. Οι νεοαφιχθέντες ενήλικοι που εισέρχονται στη χώρα έχουν το

δικαίωμα συμμετοχής στην Ε&Κ ιδίως όταν τα άτομα χρειάζεται να ενισχύσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους για να σταδιοδρομήσουν ευκολότερα επαγγελματικά και να μην περιθωριοποιούνται. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θα τους διευκολύνει να ανελιχθούν σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο αυξάνοντας την αυτοπεποίθησή τους και πιστεύοντας στον εαυτό τους πως μπορούν να πετύχουν σε μία νέα χώρα.

Ιστορικά, η αλήθεια είναι πως αν και η χώρα εδώ και δεκαετίες δέχεται ροές προσφύγων και μεταναστών, ιδιαίτερη δυναμική πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης του ενήλικου ξένου πληθυσμού δεν υφίστανται. Αν και από το 1950 λειτουργεί στο ΕΚΠΑ το Διδασκαλείο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και από το 1994 το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας στη Θεσσαλονίκη για κάθε άτομο που δε γνωρίζει τα ελληνικά και διαμένει στη χώρα, σημαντική δυναμική ελληνική πρακτική αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 2000. Το 2011 δημιουργήθηκε το πρόγραμμα «Οδυσσέας» που αποσκοπεί στη διδασχία της ελληνικής γλώσσας, ώστε ο νέος πληθυσμός που εγκαθίστανται στη χώρα να διδαχθεί τα ελληνικά για να μπορέσει να ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία και να εργαστεί (Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, 2022α).

Στο πρόγραμμα «Οδυσσέας» ο νεοεισερχόμενος διδάσκει την ελληνική κουλτούρα και ιστορία για να μπορέσει να νιώσει οικεία στο νέο κράτος διαμονής του και στο πρόγραμμα μπορεί να βελτιώσει τις δεξιότητες και ικανότητές του, μία βελτίωση που θα συνεισφέρει στην ένταξή του στο ελληνικό σύνολο. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα δε χρειάζεται χρηματική συμμετοχή, υλοποιείται σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας και ο μόνος περιορισμός είναι τα άτομα που είναι στο πρόγραμμα να είναι δεκαέξι χρονών και άνω. Το πρόγραμμα «Οδυσσέας» λαμβάνει χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και έχει οικονομική αρωγή από το κράτος (Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, 2022α). Πρόκειται για ένα πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε το 2011 αρκετά αργά σε σχέση με τα προσφυγικά-μεταναστευτικά κύματα που επηρεάζουν τη χώρα εδώ και χρόνια. Τουλάχιστον όμως το πρόγραμμα αυτό βοήθησε πολύ τα άτομα που εισήλθαν στη χώρα από το 2015 και μετά και πραγματοποιείται ακόμη και σήμερα διευκολύνοντας άτομα που διαμένουν στην Ελλάδα και δεν ξέρουν τα ελληνικά να τα διδαχθούν.

Πριν το 2011 υπήρχαν προγράμματα διδασκαλίας των ελληνικών αλλά λειτουργούσαν δειλά-δειλά χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα, δυσκολεύοντας ουσιαστικά την ενσωμάτωση των ξένων στην ελληνική κοινωνία. Οι δήμοι προσπαθούν εδώ και πολλά χρόνια έως και σήμερα να δημιουργούν προγράμματα διδασκαλίας της γλώσσας όπως και αρκετές ΜΚΟ που συμμετέχουν μετανάστες-πρόσφυγες. Μεγάλος δυναμισμός όμως υπάρχει από το 2015 και έπειτα.

Αυτό βέβαια που έχει βοηθήσει αρκετά κάθε νεοεισερχόμενο στην Ελλάδα που υστερεί στις απαραίτητες γνώσεις και χρειάζεται να τις αποκτήσει είναι τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας που δημιουργήθηκαν το 1997 με το νόμο 2525/1997. Τα ΣΔΕ διαρκούν δεκαοκτώ μήνες και προσφέρουν την ευκαιρία στους ενήλικες να αποκτήσουν τα εκπαιδευτικά εφόδια που δε διαθέτουν και να ενισχύσουν και βελτιώσουν τις δεξιότητές τους. Τα ΣΔΕ χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ και από το κράτος και λειτουργούν περίπου 76 τέτοιες σχολικές μονάδες στη χώρα. Μεταξύ των μαθημάτων που διδάσκονται συμπεριλαμβάνονται η ελληνική γλώσσα, τα μαθήματα θετικών επιστημών, τα μαθήματα υπολογιστών, τα κοινωνικά μαθήματα αλλά και η αγγλική γλώσσα (Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, 2022β).

Ωστόσο, εκτός από τα βασικά μαθήματα και την απόκτηση γνώσεων σε αυτά σκοπός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελεί η κοινωνικοποίηση του μαθητευόμενου και η απόκτηση αυτοπεποίθησης που θα συνδράμουν στην ενσωμάτωσή του στην κοινωνία. Στα ΣΔΕ συμμετέχουν και πολλοί Έλληνες πολίτες που δεν έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτό έχει θετικά, καθώς οι πρόσφυγες και οι μετανάστες κοινωνικοποιούνται με το γηγενή πληθυσμό. Ένα πολύ μεγάλο πλεονέκτημα των ΣΔΕ είναι ότι παρέχουν στους μαθητευόμενους συμβουλευτική υποστήριξη για την επαγγελματική τους κατεύθυνση, βοηθώντας τους να ενταχθούν ευκολότερα στον επαγγελματικό στίβο (Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, 2022β). Ο νόμος 4763/2020 διευκόλυνε τη διαδικασία συμμετοχής των προσφύγων-μεταναστών στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, καθώς προβλέπει τη δημιουργία προπαρασκευαστικών τμημάτων διδασκαλίας των ελληνικών για όσους δε γνωρίζουν προκειμένου να σπουδάσουν στα ΣΔΕ χωρίς να δυσκολεύονται με τη γλώσσα.

Το 2016 με τη χώρα να είναι έντονα επηρεασμένη από τα κύματα προσφύγων και μεταναστών που εισέρχονταν στο εσωτερικό, δημιουργήθηκαν με το νόμο 4368/2016 τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών τα οποία είναι προσβάσιμα σε κάθε δήμο και

αποσκοπούν στη διδαχή των ελληνικών. Κύριος στόχος είναι οι πρόσφυγες-μετανάστες να μάθουν τα ελληνικά, να διδαχθούν την ελληνική κουλτούρα και να καταρτιστούν και ειδικευτούν, έτσι ώστε να μπορέσουν να εργαστούν ευκολότερα, να ανελιχθούν επαγγελματικά και να ενσωματωθούν στο ελληνικό κοινωνικό σύνολο (Ministry of Migration & Asylum, 2022).

Το 2019 αναπτύχθηκε το πρόγραμμα «HELIOS» το οποίο εφαρμόζεται από τον Ιούλιο του ίδιου έτους και το οποίο επιδιώκει να εξασφαλίσει τη στέγαση των νεοεισερχόμενων στην Ελλάδα και τη διδαχή των ελληνικών προκειμένου να μπορούν να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία ταχύτατα και αποτελεσματικά. Αποσκοπεί, επίσης, στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων και γνώσεων κάθε ατόμου και στην ενίσχυση ή τη βελτίωση αυτών και τους βοηθάει να αποτελέσουν ενεργό μέλος στο ελληνικό εργατικό δυναμικό. Το πρόγραμμα «HELIOS» παρέχει και αυτό συμβουλευτική επαγγελματική υποστήριξη, διευκολύνοντας τα άτομα να απασχοληθούν σε θέσεις εργασίας αντίστοιχες στα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές τους. Στο «HELIOS» συμμετέχουν εκείνοι που δικαιούνται παγκόσμια προστασία και έχουν αναγνωριστεί από τις αρχές του 2018. Χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου και η εφαρμογή του πραγματοποιείται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί πως στο πλαίσιο της συμβουλευτικής υποστήριξης που διαθέτει το πρόγραμμα, καταχωρείται το προφίλ δεξιοτήτων των ατόμων σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα EU Skills Profile Tool προκειμένου να βρουν εργασία εύκολα με βάση την κατάρτιση και τα προσόντα τους. Παράλληλα, ενημερώνονται για θέσεις εργασίας που είναι διαθέσιμες από τον ΟΑΕΔ και από άλλες υπηρεσίες (Ministry of Migration & Asylum, 2022).

Επιπρόσθετα, με το νόμο 4763/2020 το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων δημιούργησε Κέντρα Δια Βίου Μάθησης τα οποία παρέχει κάθε δήμος με σκοπό μεταξύ άλλων την εκπαίδευση και κατάρτιση των ενηλίκων προσφύγων-μεταναστών. Τα ΚΔΒΜ έχουν ως στόχο την ανάπτυξη ενός ικανοποιητικού γνωστικού υποβάθρου για τον χώρο εργασίας το οποίο θα αυξήσει τις ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας των νεοαφιχθέντων. Στα ΚΔΒΜ διδάσκεται η ελληνική γλώσσα, καθώς και μαθήματα οικονομικών, πληροφορικής, επιχειρηματικότητας και τεχνολογίας. Επίσης, διδάσκονται μαθήματα επικοινωνιακού χαρακτήρα και τα καλλιτεχνικά. Στα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης συμμετέχει και ο γηγενής πληθυσμός που χρειάζεται

επιπλέον εκπαίδευση και κατάρτιση και αυτό είναι θετικό, καθώς συνυπάρχει ο γηγενής και αλλοεθνής πληθυσμός (Ministry of Migration & Asylum, 2022).

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι ότι μεγάλη μέριμνα για την εκπαίδευση και την κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών προσδίδουν πολλές ΜΚΟ, οι οποίες ακολουθούν το στόχο της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με την Ε&Κ των νεοαφιχθέντων. Μία από τις πολλές ΜΚΟ που θα συμπεριληφθεί στην παρούσα εργασία για το σπουδαίο έργο της και τη συνεισφορά στο στόχο της ελληνικής πολιτικής για τη διαμόρφωση εκπαιδευμένων και καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών αποτελεί η Μη Κυβερνητική Οργάνωση Αποστολή. Η συγκεκριμένη ΜΚΟ επιχειρεί μέσα από τη δια βίου μάθηση και την παροχή σεμιναρίων να καταρτίσει τα άτομα σε διάφορες ειδικότητες, έτσι ώστε να μπορέσουν να εργαστούν σε αυτούς τους κλάδους. Τα σεμινάρια λαμβάνουν χώρα σε ΙΕΚ και η πρώτη απόπειρα διεξήχθη τον Μάιο με Ιούνιο του 2022. Η δίμηνη αυτή κατάρτιση αφορούσε την εξειδίκευση στον τομέα της εστίασης στη θέση του βοηθού κουζίνας και στη θέση του βοηθού σερβιτόρου. Από τη στιγμή που ο κάθε ένας έχει επάρκεια γνώσης των ελληνικών μπορεί να συμμετάσχει στο σεμινάριο και να καταφέρει να εργαστεί ευκολότερα κατέχοντας αυτή την πιστοποίηση. Άλλες ειδικότητες στις οποίες μπορεί να σπουδάσει ο νεοεισερχόμενος είναι ο τουριστικός κλάδος και η κομμωτική δίνοντας του την ευκαιρία να ενταχθεί στην αγορά εργασίας (Αποστολή, 2022).

Συμπεραίνεται ότι η ελληνική πολιτική για την εκπαίδευση και κατάρτιση των ενηλίκων προσφύγων και μεταναστών αν και δεν παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονη και δυναμική τις προηγούμενες δεκαετίες, η κρίση του 2015 άρχισε να μετουσιώνει τα δεδομένα και να χαράζει μία νέα και δυναμική πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ιδίως τα τελευταία τρία-τέσσερα χρόνια έχουν αναπτυχθεί διάφορα προγράμματα με σκοπό την Ε&Κ των ενηλίκων νεοαφιχθέντων. Αυτό, διότι η Ελλάδα έχει πλέον συνειδητοποιήσει πόσο σημαντικό είναι τα άτομα τρίτων χωρών που διαμένουν στο εσωτερικό της να είναι εκπαιδευμένα και καταρτισμένα, τόσο επειδή θα μπορούν να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο και στον επαγγελματικό στίβο, όσο και επειδή επαληθεύοντας πρακτικά τις γνώσεις τους θα συνεισφέρουν στην επιπλέον ανάπτυξη και εξέλιξη της χώρας.

4.4 Γιατί είναι σημαντική η είσοδος εκπαιδευμένων και καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εργατικό δυναμικό;

Η είσοδος καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό εργατικό δυναμικό έχει πολλά οφέλη, αφού τα άτομα αυτά συνδράμουν ενεργά στην οικονομική ανάπτυξη της εγχώριας αγοράς. Λαμβάνοντας την απαραίτητη εκπαίδευση, κατάρτιση και εξειδίκευση αποκτούν δυνατότητες οι οποίες είναι χρήσιμες στην ελληνική οικονομία η οποία εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς, γεγονός που δε θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν το ελληνικό κράτος δεν μεριμνούσε για την υλοποίηση αποτελεσματικών πρακτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης. Μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης οι νεοαφιχθέντες βελτιώνουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητες τους, ενώ συγχρόνως αποκτούν νέες τις οποίες εφαρμόζουν έμπρακτα στους τομείς που διοχετεύονται.

Τόσο ο ενήλικος πληθυσμός που εντάσσεται σε προγράμματα εκπαίδευσης και συστήματα κατάρτισης, όσο και οι ανήλικοι που συμμετέχουν στις σχολικές μονάδες και δραστηριότητες αποκτούν περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας εξασφαλίζοντας ένα πιο βιώσιμο μέλλον. Η είσοδος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία αποφορτίζει το ελληνικό κράτος από την ευθύνη της ολικής φροντίδας των προσφυγών και μεταναστών, καθώς πλέον αυτοί μπορούν να εργαστούν και να εξασφαλίσουν τα προς το ζην αποτελώντας μέρος του ελληνικού εργατικού δυναμικού.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι η ενσωμάτωση εκπαιδευμένων και καταρτισμένων προσφύγων και μεταναστών στο ελληνικό ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί μία προσοδοφόρα διαδικασία για την εξέλιξη και την πρόοδο του ελληνικού κράτους σε κοινωνικό, οικονομικό, τεχνολογικό, επιστημονικό και καινοτομικό επίπεδο. Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι συνεχείς ροές πληθυσμών προς τη χώρα μας και η μόνιμη εγκατάσταση μέρους αυτών δημιουργεί το κίνητρο στην Ελλάδα να συνεχίσει τη δημιουργία και την εξέλιξη προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αυτό, διότι οι νεοεισερχόμενοι αποκτώντας ένα αξιόλογο μορφωτικό επίπεδο και γνωστικό υπόβαθρο θα συνεισφέρουν στην εξέλιξη του ελληνικού κράτους σε μία υπολογίσιμη δύναμη η οποία μεταγενέστερα δύναται να αποτελέσει μία ανταγωνιστική οικονομία σε ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο.

Συμπεράσματα της εργασίας.

Η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση ήταν, είναι και θα συνεχίσει να είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Γι' αυτό το λόγο, η ΕΕ επιδιώκει να κατευθύνει τα κράτη-μέλη της ώστε αυτά να αναπτύσσουν πολιτικές και πρακτικές οι οποίες θα είναι ωφέλιμες και αποτελεσματικές για την ομαλότερη ενσωμάτωση των προσφύγων και μεταναστών στο ευρωπαϊκό έδαφος. Θεωρεί ύψιστης σημασίας την εκπαίδευση και κατάρτιση των προσφύγων-μεταναστών που εισέρχονται, δεδομένου ότι με αυτόν τον τρόπο είναι πολύ πιθανόν να επιτευχθεί τόσο η πλήρης ένταξη των νεοεισερχόμενων όσο και η οικονομική ευημερία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού ο πληθυσμός αυτός μέσω της Ε&Κ λαμβάνει και βελτιώνει γνώσεις τις οποίες θα χρησιμοποιήσει μεταγενέστερα στον επαγγελματικό στίβο.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση των προσφύγων και μεταναστών θεωρείται πολύ σημαντική από την ΕΕ, διότι μέσα από αυτήν τα κράτη-μέλη έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν την οικονομική τους ισχύ. Η εκπαιδευτική διαδικασία είναι χρήσιμη τόσο για τον ανήλικο όσο και για τον ενήλικο πληθυσμό, διότι διαμορφώνουν ένα μορφωτικό επίπεδο το οποίο θα αποτελέσει την αφετηρία για την μετέπειτα διοχέτευσή τους στο εργασιακό περιβάλλον του εκάστοτε κράτους-μέλους. Οι νεοαφιχθέντες μαθητές που εισέρχονται στις εγχώριες σχολικές μονάδες ενσωματώνονται με τους γηγενείς μαθητές, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν τις απαραίτητες γνώσεις τις οποίες μελλοντικά θα εφαρμόσουν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία συνδράμοντας το κράτος εισδοχής να αναπτυχθεί. Οι ενήλικοι νεοαφιχθέντες, από την πλευρά τους μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν τις υπάρχουσες γνώσεις τους αλλά και να αποκτήσουν νέες που θα τους βοηθήσουν να εξειδικευτούν σε τομείς τους οποίους έχει άμεσα ανάγκη η χώρα διαμονής τους.

Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες συμμετέχοντας σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης εκτός από το γεγονός ότι λαμβάνουν γνώσεις, βελτιώνουν και εξελίσσουν τις προ υπάρχουσες δεξιότητές τους τις οποίες χρησιμοποιούν στους τομείς που εργάζονται. Κλάδοι όπως είναι η επιστήμη, η τεχνολογία, η καινοτομία και η οικονομία αναπτύσσονται με αλματώδη ρυθμούς, αφού το εγχώριο εργατικό δυναμικό θα αυξηθεί με την είσοδο εκπαιδευμένων, καταρτισμένων και ειδικευμένων προσφύγων-μεταναστών οι οποίοι παράλληλα με το γηγενή εργατικό δυναμικό θα αποτελέσουν μία ισχυρή δύναμη για την ανάπτυξη κάθε κράτους-μέλους. Επομένως, η πολιτική της

εκπαίδευσης και κατάρτισης του νεοεισερχόμενου πληθυσμού αποτελεί μία προσοδοφόρα διαδικασία, καθώς καθιστά με αυτόν τον τρόπο την Ευρωπαϊκή Ένωση μία ανταγωνιστική, ισχυρή και υπολογίσιμη δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η χώρα μας, ως κράτος-μέλος που δέχεται συνεχώς μεγάλα κύματα προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών είναι σημαντικό να υλοποιεί και να αναπτύσσει πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ειδικότερα, από το 2015 και μετά που ο αριθμός του ξένου πληθυσμού εισροής αυξήθηκε έντονα, το ελληνικό κράτος συνειδητοποίησε τη σημασία της εκπαίδευσης και κατάρτισής του. Εκπαιδεύοντας και καταρτίζοντας τον πληθυσμό που εισέρχεται στη χώρα αποκομίζει οφέλη, αφού αυτός επιδρά με τρόπο αποτελεσματικό και ικανοποιητικό στην εγχώρια οικονομική ανάπτυξη. Η Ελλάδα δημιουργώντας εξατομικευμένα προγράμματα Ε&Κ δίνει τη δυνατότητα στους πρόσφυγες-μετανάστες να βελτιώσουν τις γνώσεις τους αλλά και να διαμορφώσουν νέες οι οποίες θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Ωστόσο, εκτός από την οικονομία μεγάλη άνθιση θα γνωρίσουν και τομείς όπως είναι η επιστήμη, η τεχνολογία και η καινοτομία, αφού ο νέος εγκατεστημένος πληθυσμός θα εκπαιδευτεί κατάλληλα προκειμένου να συνδράμει στην εξέλιξη των εν λόγω τομέων βοηθώντας το ελληνικό κράτος να εξελιχθεί σε ένα κράτος-μέλος ισχυρό στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι από τη στιγμή που οι προσφυγικές-μεταναστευτικές κρίσεις προς το ευρωπαϊκό έδαφος είναι συνεχείς κρίνεται απαραίτητο η Ευρωπαϊκή Ένωση να προσδίδει έμφαση στην εκπαίδευση και κατάρτιση, ενώ τα κράτη-μέλη σκόπιμο είναι να συμβαδίζουν με τα όσα θέτει η ΕΕ αναφορικά με το ζήτημα αυτό. Όταν η Ένωση αποτελείται από ανεπτυγμένα κράτη-μέλη, τότε ο στόχος που έχει τεθεί στο στρατηγικό θεματολόγιο (2019-2024) για την ανάδυση ισχυρής ευρωπαϊκής οικονομίας στη διεθνή πολιτική σκηνή θα επιτευχθεί ευκολότερα. Αυτό θα γίνει εφικτό, αφού μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης οι πρόσφυγες και μετανάστες θα εφαρμόσουν πρακτικά στο εργασιακό περιβάλλον τα όσα έχουν διδαχθεί και σε συνεργασία με το γηγενή πληθυσμό θα καταστήσουν τα κράτη-μέλη και εν γένει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μία ισχυρή οικονομία στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Προτάσεις για περισσότερη μελέτη.

Όπως είναι φυσικό η διαδικασία της εκπαίδευσης και κατάρτισης των προσφύγων και μεταναστών μπορεί σε θεωρητικό επίπεδο να φαντάζει μία εύκολη διαδικασία αλλά κατά τα στάδια υλοποίησής της συναντά αρκετές δυσκολίες. Οι δυσκολίες αυτές αφορούν τον αριθμό των προσφύγων και μεταναστών που δέχεται κάθε χώρα, την έλλειψη των δομών και του κατάλληλου εκπαιδευτικού προσωπικού, ενώ συγχρόνως ορισμένες φορές οι νεοαφιχθέντες πληθυσμοί δεν επιθυμούν να ενταχθούν σε τέτοιου είδους προγράμματα. Για να μπορέσουν τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να αποδώσουν καρπούς και να πετύχουν τα μέγιστα αποτελέσματα τόσο στην εθνική όσο και στην ευρωπαϊκή οικονομία είναι σημαντικό ορισμένα δεδομένα να αναδιαμορφωθούν από την πλευρά κάθε κράτους-μέλους. Κρίνεται απαραίτητο οι φορείς κοινωνικοποίησης, κυρίως το κράτος και το σχολείο, να προσδίδουν ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα στην ένταξη και ενσωμάτωση τόσο του ανήλικου όσο και του ενήλικου νεοεισερχόμενου πληθυσμού, καθώς με αυτόν τον τρόπο θα δοθεί στα άτομα αυτά το κίνητρο να συμμετέχουν πιο ενεργά και αποτελεσματικά στα προγράμματα E&K. Επίσης, δόκιμο είναι να αυξηθούν οι δομές στις οποίες διεξάγονται αυτά τα προγράμματα και παράλληλα το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες των ατόμων αυτών αλλά και συνεχώς να επιμορφώνεται ώστε να προσφέρει ακόμη πιο άρτιες υπηρεσίες. Αυτές είναι κάποιες από τις πρακτικές που χρειάζεται να ενστερνιστεί και να υλοποιήσει η χώρα μας για να καταφέρει να πραγματοποιήσει την αποτελεσματικότερη συμμετοχή των νεοεισερχόμενων στις σχολικές μονάδες και στα προγράμματα κατάρτισης.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί αδήριτη ανάγκη να βοηθήσει οικονομικά τα κράτη-μέλη, ακόμη πιο έντονα τις χώρες που βρίσκονται στα παράλια όπως είναι η Ελλάδα, διότι αυτές οι χώρες-μέλη δέχονται μεγάλα ρεύματα προσφύγων και μεταναστών ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Καλό θα ήταν η ΕΕ να πριμοδοτεί και να χρηματοδοτεί επιχειρήσεις που εντάσσουν στο δυναμικό τους πρόσφυγες και μετανάστες που έχουν ολοκληρώσει προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου να προβαίνουν στην πρόσληψη αυτή.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι υπάρχουν πολλά τρωτά σημεία στην E&K των προσφύγων και μεταναστών στα οποία απαιτείται αναμόρφωση και χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Η αντιμετώπισή τους θα οδηγήσει ακόμα περισσότερους πρόσφυγες

και μετανάστες να λαμβάνουν μέρος και να ολοκληρώνουν με επιτυχία προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Με αυτόν τον τρόπο τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στον επαγγελματικό στίβο της εκάστοτε χώρας διαμονής και να συνδράμουν στην ανάπτυξη της και εν γένει στην ανάπτυξη της ΕΕ βοηθώντας την να υλοποιήσει το στόχο της, ώστε μέχρι το 2024 να έχει καταστεί μία ισχυρή παγκόσμια οικονομία.

Οι παραπάνω προτάσεις που αναφέρθηκαν αποτελούν μόνο ένα μέρος των αλλαγών που πρέπει να επιτευχθούν αλλά με σταδιακές και ολοκληρωμένες πολιτικές και πρακτικές τα κράτη-μέλη και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα καταφέρουν μακροπρόθεσμα τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για την εκπαίδευση και κατάρτιση του νεοεισερχόμενου πληθυσμού.

Βιβλιογραφικές-διαδικτυακές αναφορές.

Αγγλική

- Ahmed, M. (2015). Lifelong Learning in a Learning Society: Are Community Learning Centres The Vehicle? in G. Garbonnier, M. Carton & K. King, *International Development Policy*. Brill Nijhoff Publishing.
- Bale, T. (2011). *Πολιτική στις χώρες της Ευρώπης. Πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση και αλληλεπιδράσεις*. (Γ. Μπαρουξής μεταφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- BBC, (2016). Migrant Crisis: Migration to Europe explained in seven charts. *BBC NEWS*. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>
- Carrera, S. & Geyer, F. (2009). EU policy on Education: The impact on the social inclusion of vulnerable groups. *Centre for European policy studies* σελ. 3-5. Ανακτήθηκε από: http://aei.pitt.edu/14573/1/Includ-ed_EU_Policy_on_Education.pdf
- CEDEFOP, (2016). Germany-integration trough education. *CEDEFOP*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/germany-integration-through-education>
- CEDEFOP, (2017). How can VET, skills and qualifications play a role in the EU refugee crisis? *CEDEFOP*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cedefop.europa.eu/en/blog-articles/how-can-vet-skills-and-qualifications-play-role-eu-refugee-crisis>
- Chadderton, C. & Edmonds, C. (2013). Refugees and access to vocational education and training across Europe: a case of protection of white privilege? *Taylor & Francis Online, volume 67, (Issue 2)*, σελ. 7. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13636820.2014.922114>
- De Hass, H. (2014). Euro-Mediterranean migration futures: The cases of Morocco, Egypt and Turkey, in M. Bommers, H. Fassmann, W. Sievers, *Migration from the Middle East and North Africa to Europe*. Amsterdam University Press.
- Denkelaar, Monique. (2018). Multi-country partnership to enhance the education of refugee and asylum-seeking youth in Europe. *Refugee Education in Sweden. SIRIUS*, σελ. 15. Ανακτήθηκε από: <https://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2018/10/Refugee-Education-in-Sweden-final.pdf>
- EASO Asylum Report, (2021). Annual report on the situation of asylum in the European Union. *EASO*, σελ. 41 Ανακτήθηκε από: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/EASO-Asylum-Report-2021.pdf>

- Edwards, A. (2016). Πρόσφυγας ή μετανάστης – Ποιος όρος είναι ο σωστός; *The UN Refugee Agency*. Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html
- Europa, (2014). *Adult education and training in Sweden*. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/adult-education-and-training-sweden-fact-sheet_en
- European Commission, (2017). *A fresh start on migration: Building confidence and striking a new balance between responsibility and solidarity*. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1706
- European, Commission, (2017). *EU skills profile tool for third country nationals*. Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1412&langId=en>
- European Commission, (2018). *Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe*. Eurydice Report, σελ. 72. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/%CE%91%CF%86%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%AF%CF%84%CE%B7/Downloads/EC0618260ENN.en.pdf>
- European Commission, (2022). *Refugee and migrant integration into education and training*. Ανάκτηση από: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality-equity/inclusive-education/migrants-refugees>
- European Council, (2022). *How the EU manages migration flows*. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/managing-migration-flows/>
- European Council, (2022). *Situation at the EU's external borders with Belarus*. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/>
- Glencross, A. (2016). *Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*. (Χ. Φραγκονικολόπουλος και Ν. Παπαναστασόπουλος μεταφρ.). Δεύτερη Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη.
- Jeon, S. (2019). *Unlocking the potential of migrants*. *OECD*, σελ. 21. Ανακτήθηκε από: https://read.oecd-ilibrary.org/education/unlocking-the-potential-of-migrants_045be9b0-en#page23
- Kamm, H. (1992). *Yugoslav refugee crisis Europe's worst since 40's*. *New York Times*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.nytimes.com/1992/07/24/world/yugoslav-refugee-crisis-europe-s-worst-since-40-s.html>

- Keita, S. & Dempster, H. (2020). Five years later, one million refugees are thriving in Germany. *Center for global development*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cgdev.org/blog/five-years-later-one-million-refugees-are-thriving-germany>
- Koehler, C. & Schneider, J. (2019). Young Refugees in education: the particular challenges of school systems in Europe. *Springer Open*. Ανακτήθηκε από: <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-019-0129-3>
- Kousoulis, A., Ioannidou, M. & Economopoulos, K. (2016). Refugee crisis in Greece: not a one-country job. *Springer*. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s00038-016-0890-0.pdf>
- Kuczera, M. & Jeon, S. (2019). Unlocking the potential of migrants through vocational education and training in Sweden. *OECD*. Ανάκτηση από: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8aaa3539-en/index.html?itemId=/content/component/8aaa3539-en>
- Lahusen, C., Grasso, M. (2018). Solidarity in Europe-European Solidarity, in C. Lahusen, M. Grasso, *Solidarity in Europe. Citizen's Responses in Times of Crisis*. Palgrave Macmillan Publishing.
- Ministry of education, research and religious affairs, (2017). *Refugee education project*. Athens: Ministry of education, research and religious affairs, σελ. 20. Ανακτήθηκε από: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/CENG_Epistimoniki_Epitropi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_070_.pdf
- Ministry of Migration & Asylum, (2022). *Education*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/en/migration-policy/integration/draseis-koinonikis-entaxis-se-ethniko-epipedo/mathimata-ellinikis-glossas/>
- OECD, (2019). The road to integration. Education and migration. *OECD*, σελ. 57-58. Ανακτήθηκε από: https://read.oecd-ilibrary.org/education/the-road-to-integration_d8ceec5d-en#page1
- SIRIUS, (2022). What we do. *SIRIUS*. Ανακτήθηκε από: <https://www.sirius-migrationeducation.org/our-mission/>
- Triandafyllidou, A. & Maroufouf, M. (2008). Immigration towards Greece at the eve of the 21st century. Acritical Assessment. *ELIAMEP*, σελ. 9-10. Ανακτήθηκε από:

<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2009/02/immigration-towards-greece-at-the-eve-of-the-21st-century-a-critical-assessment.pdf>

- SIRIUS, (2018). Multi-country partnership to enhance the education of refugee and asylum-seeking youth in Europe-PERAE. *SIRIUS*, σελ. 23. Ανακτήθηκε από: <https://www.sirius-migrationeducation.org/wp-content/uploads/2018/12/Refugee-Education-Germany-final.pdf>
- UNICEF, (2021). Refugee and migrant crisis in Europe. *UNICEF, Report No 40*, σελ. 1. Ανακτήθηκε από: <https://www.unicef.org/media/104191/file/Refugee%20and%20Migrant%20Crisis%20in%20Europe%20Humanitarian%20Situation%20Report%20No.40,%2030%20June%202021.pdf>
- United Nations, (2021). Education for all. *United Nations*. Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/academic-impact/education-all>

Ελληνική

- Αποστολή, (2022). Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης για πρόσφυγες και μετανάστες. *Αποστολή*. Ανακτήθηκε από: <https://mkoapostoli.com/%CE%B7-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B1%CF%82/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7/%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82/>
- Βενιζέλος, Ε. (2017). Η δύσκολη ισορροπία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών στη διαχείριση κρίσεων – προσφυγικό και Brexit. Στο Σ. Βέρνου, Α. Κόντης (Επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Οι πολλαπλές κρίσεις και οι προκλήσεις του Μέλλοντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- GEF, Green European Foundation, (2016). Οδηγός Χρηματοδότησης της ΕΕ για τη μετανάστευση και το Άσυλο. *GEF*, σελ. 26. Ανακτήθηκε από: <https://www.greens-efa.eu/files/doc/docs/480aa4c8e610e22555b9c2dd40a3981d.pdf>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2016). *Σχέδιο δράσης για την ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών*. Ανακτήθηκε από:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0377&from=EN#footnote12>

- Επιστημονική Επιτροπή, (2017). *Το έργο της εκπαίδευσης των προσφύγων*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, σελ. 25 και 41-14. Ανακτήθηκε από:
https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/16_06_17_Epistimoniki_Epitropi_Pro_sfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_Final.pdf
- Ζάγκος, Χ., Κυρίδης, Α. & Φωτόπουλος, Ν. (2019). *Προσφυγική κρίση & σύγχρονες εκπαιδευτικές πρακτικές από τη συστημική κοινωνική ευπάθεια στη δομημένη ένταξη*. Αθήνα: Κοινωνικό Πολύκεντρο. Ανακτήθηκε από: https://kpolykentro.gr/wp-content/uploads/2020/12/PROSFYGIKH-KRISH_full.pdf
- Ζαραμπούκα, Α. (2018). Η ένταξη των προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, σελ. 6-7. Ανακτήθηκε από:
<file:///C:/Users/%CE%91%CF%86%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%AF%CF%84%CE%B7/Desktop/%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%20%CE%91%CE%9C/%CE%BA%CE%B5%CF%86%202/6.-Athanasia-Zarampouka.-Lyceum-Trikala.-Greek.pdf>
- Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, (2022α). Εκπαίδευση των μεταναστών στην ελληνική γλώσσα, την ελληνική ιστορία και πολιτισμό “Οδυσσέας”. *INEAIBIM*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.inedivim.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9>
- Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, (2022β). Σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. *KEAIBIM*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.inedivim.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CF%83%CF%87%CE%80%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9>

[BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82](https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/dia_biou_book.pdf)

- Λιντζέρης, Π. (2017). Πολιτικές δεξιοτήτων: Επισημάνσεις για το ρόλο των δεξιοτήτων στην οικονομία, την εργασία και την κατάρτιση. Στο Χ. Γούλας, Π. Λιντζέρης (Επιμ.), *Δια βίου μάθηση, επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση και καινοτομία. Νέα δεδομένα, προτεραιότητες και προκλήσεις*. Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. Ανακτήθηκε από:
https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/dia_biou_book.pdf
- Μαρινάκη, Μ. (2019). *Προσφυγική κρίση και εκπαίδευση. Κριτική ανάλυση της εκπαιδευτικής διαχείρισης της κρίσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Ναυτεμπορική, (2022). Μεταναστευτικό: ετήσια μείωση 79% στους διαμένοντες στα νησιά-αιτούντες άσυλο. *Η Ναυτεμπορική*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.naftemporiki.gr/society/1298972/metanasteftiko-etisia-meiosi-79-stous-diamenontes-sta-nisia-aitountes-asylo/>
- Σαμπατάκου, Ε. (2010). *Ερμηνεύοντας την εξέλιξη της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Γερμανική

- Lesestart, (2022). Lesestart 1-2-3. Ανακτήθηκε από: <https://www.lesestart.de/>